

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תניינא

שיחות מוסר על סדר פרשיות השבוע

כולל

דברי חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקהלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה

פרשת נצבים - וילך

ירושלים עיה"ק תוכב"א

תש"פ לפ"ק

שיחות מוסר אלו הנדפסים כאן בס"ד, נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות מוסר שנמסרו בשנת תשמ"ו בירושלים ת"ו. ואם שגיתי, איתי תלין משוגתי. ובקשתינו שטוחה לפני המעיינים הי"ו, כי כל שגגה וטעות יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יעמידוני על טעותי.

בסוף החוברת מצורף מאמרים על פרשת השבוע, ממאמרי רבינו שליט"א על התורה כת", אשר רובם רואים אור לראשונה כאן בס"ד.

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה

במייל: 8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות
בנקודות המכירה
של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר
הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות
ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת נצבים וילך

מפתח העניינים

ההרגל על כל דבר שלטון / מזה היא הברית שבין הקב"ה לישראל / הזמנים המסוגלים
לגאולה עלולים להתהפך לרעה / עדותו של רבי שמשון מאוסטרופולי זצ"ל / לימוד
התורה מוהפך את האדם להיות אדם כללי / תחילת דינו של האדם בראש השנה הוא
על התורה / עונש ביטול תורה גדול משאר העבירות / מעלת מצות החסד המכפרת על
כל חטא ואשם / הסגולה של החפץ חיים איך להנצל בדין

מפתח חידושי תורה

- א. בענין גלות אדום וגלות ישמעאל ..... יח
א. בענין גלות ישמעאל קשה מגלות אדום ..... יח
ב. בענין אויב דא ישמעאל ושונא דא עשו ..... כא
ב. בענין מצוות ספר תורה ..... כו
א. בענין מצוות ספר תורה שמאריכה ימים ..... כו
ב. בענין מי שנותנים לו ספר תורה לקרות ואינו קורא ..... כז

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמעון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה

תנצב"ה

ההרגל על כל דבר שלטון

בעזרת ה' יתברך, נראה להתבונן מעט בעניני הפרשה ובעניני דיומא.

אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם, משה רבינו עומד ומזכיר לעם ישראל את הברית שכרת אתם הקב"ה, לעברך בברית ה' אלהיך ובאלתו אשר ה' אלהיך כורת עמך היום, ומוסיף משה רבינו ואומר, ולא אתכם לבדכם אנכי כורת את הברית הזאת ואת האלה הזאת כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום לפני ה' אלהינו, ואת אשר איננו פה עמנו היום, גם הדורות הבאים נכללו בברית הזו, וכמו שכתוב במדרש תנחומא (פרשת נצבים ס"ג) שכל הנשמות של כל הדורות היו שם בעת שכרת הקב"ה ברית עם עמו ישראל.

ומזכיר להם משה: אתם ידעתם את אשר ישבנו בארץ מצרים ואת אשר עברנו בקרב הגוים אשר עברתם, ותראו את שקוציהם ואת גלוליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר עמהם. וכמו שמפרש רש"י, לפי שראיתם האומות עובדי אלילים ושמוא השיא לב אחד מכם אותו ללכת אחריהם. ותראו את שקוציהם פירש רש"י, 'שקוציהם' על שם שהם מאוסים כשקצים, 'גלוליהם' שמוסרחים ומאוסין כגלול.

העירו בעלי המוסר, שפעמים הרבה עצם הראיה שאדם רואה, יכולה להזיק לו. לכן הפסוק בתחילת דבריו אומר 'ותראו את שקוציהם', ו'שקוציהם' כמו שפירש רש"י הכוונה שמאוסים כשקצים. 'שקץ' הוא הדבר היותר מתועב שאדם סולד ממנו מאד ונפשו בוחלת ממנו, והעבודה זרה היא כזו. ולמרות זאת יש חשש שבגלל שראו את זה, נכנס בהם ודבק בהם איזה משהו, ועל זה מזהיר משה. מדוע? - כי אמנם בפעם הראשונה כשרואים את זה זה בבחינת 'שקוציהם', וזה מאוס בעיניהם, אבל אחרי זה זה יורד דרגה ונהיה 'גלוליהם' כמו שפירש רש"י, כגלול. הרי זו כצואה המאוסה, דרגה פחותה משרץ. לאחר מכן זה נהיה 'עץ ואבן'. אם אדם רואה עץ ואבן הוא נגעל? - לא. ולאחר מכן זה כבר מתחיל לקבל מעלות וזה הופך להיות 'כסף וזהב'. כי כך היא המציאות של האדם, שבפעם הראשונה הוא יכול

א. יש אנשים שרק משמיעה של עבירה, נפשם משתקצת. ראיתי בספר עלי תמר על הירושלמי (קידושין פ"ג ה"ח דף תל"ח), שמספר שפגש פעם ביהודי תלמיד חכם, בן אחותו של הגאון האדיר בעל התורת חסד מלובלין, שבסוף ימיו היה רב בירושלים. וסיפר לו אותו יהודי מעשה, שפעם הגיע אחד אל דודו בעל התורת חסד, וסיפר לו על עבירות שעבר, לא שמר על טהרת המשפחה וכיוצא בזה.

התורת חסד שמע אותו, ואז באמצע הדברים אמר לו לאותו אחד, רק רגע, אני צריך לצאת, וכבר אחזור. יצא התורת חסד אל חדר אחר, והקיא את כל מה שאכל קודם. מדוע? - כי לפי קדושתו חסידותו וטהור נשמתו של התורת חסד, הוא לא יכל לסבול כזה דבר, ולשמוע מאותו יהודי שנכשל בעבירות מאוסות וכיוצא בזה. נפשו השתקצה בקרבו מרוב כיעוס ומיאוס, והלך והקיא את כל בני מעיו.

להתרחק ממשוהו ולסלוד ממנו, אבל אם הוא רואה אותו שוב ושוב, ההרגל על כל דבר שלטון.

שמעתי מגדול אחד שהיה אומר, יש בני אדם שטוענים שצריכים הם לקרוא מה שכותבים החופשיים כדי לדעת מה להשיב להם, לקיים מאמר התנא (אבות ב, יד) 'דע מה שתשיב'. בפעם הראשונה שהוא קורא את כתביהם הוא רותח כאש, 'איך יתכן שכותבים דברים כאלו?! צריך לעשות מלחמה כנגד זה'. אבל למה הדבר דומה? למוט ברזל לוחט שמכניסים אותו לתוך המים. ברגע הראשון שנוגע הברזל במים, יש רעש גדול ותסיסה, אבל לבסוף מה קורה? - הברזל מתקרר והולך. כך גם עם זה שקורא בדבריהם. וכך מזהיר הרמב"ם (עיין הלכות עבודה זרה פ"ב ה"ב וה"ה) שלא לקרוא בדבריהם ולברוח מהם עד קצה האחרון. כי בהתחלה אולי באמת זה 'שקוצים', אבל אחרי זה זה יהיה גלולים, אחרי זה עץ ואבן, ולבסוף יוכל להיות גם כסף וזהב.

מה היא הברית שבין הקב"ה לישראל

ממשיך משה רבינו ואומר, והיה בשמענו את דברי האלה הזאת והתברך בלבנו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך. אם יהיה אחד כזה שכך יגיד, יבואו עליו דברים נוראים, שלא מצאנו כדוגמתם בתורה: לא יאבה ה' סלוח לו כי אז יעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא... גפרית ומלח שרפה כל ארצה לא תזרע ולא תצמיח כמהפכת סדום ועמורה. ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת מה חרי האף הגדול הזה.

הגוי לא מאמין בבורא, ולא מאמין בהשגחה. לדעתם המשובשת של הגוים, הכל יד המקרה. והנה כאן פתאום הגוי מתחיל להתבונן ולשאול, ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה?! למה הגוי פתאום הופך למאמין?! כי גם זה שמאמין במקרה ומכחיש את ההשגחה, כאשר רואה את חרון אף ה' על זה, מבין שזה לא מקרה אלא יש כאן השגחה, ובא ושואל על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת.

ואמרו, על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבותם אשר כרת עמם בהוציאו אותם מארץ מצרים. וכאן יש לפנינו את השאלה ואת התשובה. השאלה - למה ומדוע גדול כל כך כעס ה', עד שמושחית את הארץ באופן שלא תזרע ולא תצמיח, והתשובה - על שעזבו את ברית ה'.

חובה עלינו לדעת מה היא הברית הזו, שכשישראל לא שומרים אותה רבה כל כך חרון אף ה'. הלא אנחנו נמצאים עתה כבר בחצי השני של חודש אלול, סמוך ונראה לראש השנה, יום המשפט, ושומה עלינו לחבל תחבולות כדי לצאת זכאים בדין, ובודאי כשאנחנו רואים את ההקפדה הגדולה על הברית הזו, אנחנו צריכים לבדוק אם אנחנו שומרים אותה כראוי.

מה היא הברית הזו, האמורה בפסוקים כאן?!

הזמנים המסוגלים לגאולה עלולים להתהפך לרעה

קודם שנבאר, נקדים הקדמה. הרבה פעמים מצאנו בכתבי רבותינו ואבותינו, שכתבו וציינו על תאריך מסויים, שתהיה בו הגאולה. ואף על פי כן, התאריכים האלו עברו, ואנחנו לא נושענו. למשל, הרמב"ם באגרת תימן כותב שיש לו קבלה נפלאה מאבותיו, שבשנת תפ"ח תהיה הגאולה, בתפ"ח גאולים, ואז תהיה חזרת הנבואה לישראל היא שנת ד' אלפים תתקע"ו. וזמן זה כבר חלף מזמן. גם בספר הזהר הקדוש בפרשת תולדות (דף קל"ט ע"א) על הפסוק 'בשנה הזאת ישוּבו איש אל אחוזתו', דרשו רבותינו 'זאת' בגמטריא ת"ה, שאז תבוא הגאולה ותחייט המתים. והנה, כבר עברו כמעט ארבע מאות שנה מאז, ואנחנו עדיין בגלות. מה ההסבר בזה?

ביארו בספרים הקדושים, כי אכן יש זמנים מיוחדים שמסוגלים להיות קץ גאולה, וראויים ישראל להגאל בהם. ובלבד - שכלל ישראל יכין את עצמו כמו שצריך. אם היו כלל ישראל שבים בתשובה באותם זמנים, מוסיפים תורה ומסגלים מצוות ומעשים טובים, אז באמת היו נגאלים ונושעים. אבל בגלל שישראל התרשלו ולא התכוננו כמו שצריך, עבר הזמן ולא נושעו.

ויותר מזה, כתוב בחידושי הריטב"א למסכת עבודה זרה (ט' ב') דבר נורא, שכל זמן שהיה ראוי להיות בו עת גאולה אך אנחנו החמצנו אותה בגלל שלא התכוננו אליו כמו שצריך, נהפך הזמן הזה לרועץ ונהייתה אותה שנה להיות שנה של 'עת צרה ליעקב'. באותה השנה באו שמדות וגזירות קשות על ישראל.

וזהו שרבותינו במסכת סנהדרין בסוגיא העוסקת במלך המשיח (דף צו:), כנו את מלך המשיח בתואר מוזר 'בר נפלי', בן שהוא נפל. למה קוראים לו כך? - מפני שאם זכו ישראל, הוא בא כמו בן, 'בן דוד'. אבל אם חלילה לא זכו ישראל והחמיצו את השעה, ה'בן' הזה הוא בבחינה של נפל. היה יכול לצאת מכאן הבן, לבוא הגאולה, אבל בסופו של דבר הוא נהפך לנפל.

אחד התאריכים, כמו שהזכרנו, היתה שנת ת"ח, שהזהר הקדוש כותב במפורש שהשנה הזו תהיה שנת גאולה לישראל. אך כידוע, לא זכינו, ואדרבה, התהפכה אותה שנה, שנת ת"ח וגם שנת ת"ט שלאחריה, להיות עת צרה. אז היה מרד הקוזקים ברוסיה שנלחמו נגד הרוסים ששלטו בהם, אך דם היהודים הוא שנשפך שם כמים. למעלה מרבע מליון יהודים נהרגו שם בפרעות שעשו הקוזקים, בכל מיני מיתות משונות אשר תסמרנה שערות ראש מי שקורא מה שעבר על ישראל באותה התקופה. אחד הניצולים מפרעות הקוזקים היה רבי נתן נטע הנובר זצ"ל הי"ד, והוא כתב חיבור קטן בשם 'יוון מצולה', ושם הוא מתאר את אותם הימים הקשים שהיו לישראל, בתור אחד ששתה את כוס התרעלה. ומי שרואה שם

את איך שדם ישראל נשפך אז כמים, נחרד ומזדעזע, ולא יכול לשאת את מה שכתוב שם. סיפר לי חכם אחד על אחד שקרא את הספר הזה, ובאמצע שקרא את הספר נפל תחתיו מתעלף. מפני שלא יכל לעמוד בתיאורים הנוראים והאכזריות השפוכה שכתובים שם².

עדותו של רבי שמשון מאוסטרופולי זצ"ל

והרמח"ל זצ"ל במאמר דרך עץ חיים, מביא עדות מזעזעת מהגאון הקדוש רבי שמשון מאוסטרופולי הי"ד, שהיה מגדולי רבותינו לפני כשלוש מאות וחמישים שנה, באותה התקופה של גזירות ת"ח ות"ט. וזה לשונו שם: הנה מהמאמרים האלו תבין ותשכיל בשכלך הוֹך כי אין תרופה למכתנו כי אם בעסק התורה, כי אין לך דבר המחליש כח הסטרא אחרא כי אם עסק התורה. אם אנחנו רוצים תרופה כללית לכל מכותינו, עלינו לדעת שזו היא רק התורה הקדושה. התורה היא שנותנת חיים לאדם, ובה יש לו לאחוז כדי להשיג לו חיים.

אחד מתלמידי מיר כתב, שכאשר ישיבת מיר התגלגלה ובאה בזמן מלחמת העולם השניה ממקום מושבה בעיירת מיר בליטא, לשנחאי שביפן, הם ראו בחוש איך שהתורה נותנת חיים לאדם. תלמידי הישיבה עברו שם צרות ויסורים נוראים, ואף על פי כן התורה הצילה אותם והם ראו בעינים איך שהיא שומרת ומגינה עליהם מכל צרה ומצוקה.

עד כדי כך, סיפר אותו ניצול, שכאשר היו מטוסי הקרב של ארצות הברית באים ומפציצים בעשרות ומאות גיחות את שנחאי, בכל פעם שהיו מגיעים היתה נשמעת אזעקה כדי להודיע על הצורך לרדת למקלטים. אבל עם הזמן ראו כולם איך שהמקום היותר בטוח הוא בישיבה. בכל מקום וליד כל מקלט נפלו פצצות ופגזים, אבל בישיבה לא קרה דבר. וכאשר עבר זמן ובכל פעם באזור הישיבה לא קרה כלום, אפילו הגויים הבינו את זה, ובכל פעם שהיתה נשמעת אזעקה היו רצים גם הגויים מהאזור לעבר הישיבה. כי ידעו, שאין שמירה טובה יותר מן התורה.

ממשיך הרמח"ל: וכמו שהוגד לנו שבימי המנוח החסיד המקובל הגדול רבי שמשון אוסטרופלער זצ"ל, כשהיתה הגזירה רח"ל בשנת ת"ח, השביע הרב רבי שמשון את השטן ושאל, על מה ולמה אתה מקטרג על עם בני ישראל יותר מכל האומות. הדבר הזה הפליא את רבי שמשון, למה בכל השנים ובכל הדורות, הקטרוג היותר גדול הוא על ישראל.

ב. ושמעתי שגם הגאון מלבי"ם זצ"ל כתב שלפי החשבון שיוצא לו, שנת תרפ"ט צריכה להיות שנת הגאולה. ובאמת גם בשנה הזאת היו פרעות והריגות בישראל, בחברון, במוצא ובצפת, כידוע. וגם זה באותו המהלך, שאם כלל ישראל לא זוכים לנצל כראוי את שעת הכושר הראויה לגאולה, אז נהפך הזמן הזה לרועץ ונהיה עת צרה ומצוקה.

הלא שבעים אומות יש, ואנחנו לא רואים שבאים עליהם הריגות צרות ושפיכות דמים כמו על ישראל, ולמה דוקא על הכבשה הקטנה, על ישראל, יש קטרוג יותר מעל כל האומות. והשיב לו השטן, יבטלו מאתכם שלשה דברים ואחזור מקטרוגי. השטן מציע לו, בוא ואעשה אתכם עסק. אתם תבטלו ותפסיקו לקיים שלשה דברים, ואני אפסיק לקטרג עליכם ויפסקו כל הצרות והרדיפות שאתם עוברים. ואלו הם, שבת ומילה ותורה. אומר השטן, אם ישראל יבטלו את השבת, המילה והתורה, שאלו הם שלשת הדברים שהם בגדר ברית עם הקב"ה, אני אפסיק מהקטרוג שלי.

ומיד השיב לו רבי שמשון, יאבדו הם כהנה וכהנה ולא תתבטל אות אחת מתורתנו הקדושה חלילה. רבותינו ז"ל (ספרי פרשת בהעלותך פסקא ל"ז) אמרו, שבאים ואומרים לחמור, בוא וניתן לך בית מלא שעורים, אבל קודם לכן נחתוך לך את הראש, מעוניין בעסק הזה?.. כך זה העסק שהשטן מציע. תפסיקו את שלשת הדברים האלו, ואני אתן לכם מה שאתם רוצים. מה בצע לנו בעסק הזה? אם יפסקו מאתנו שלשת הדברים האלו הרי מיד מתבטלת האומה הישראלית. אומר לו רבי שמשון, לא רק כרבע מליון היהודים שכבר נאבדו, אלא יאבדו עוד מישראל כהנה וכהנה, ובלבד שלא יבטלו הדברים האלו מישראל.

אומר הרמח"ל: הרי תבין ותדע שכל הקבלות שעלתה לך עד הנה, הן אמת, ולימוד תורתנו ליצר הרע ולסטרא אחרא סם המוות ולאחינו בני ישראל הוא סם החיים. כאן יש לנו הודאת בעל דין ועדות מהשטן עצמו, שהתורה בשבילו הם סם המוות, והוא מוכן לוותר על הכל ובלבד שכלל ישראל יעזוב את עסק התורה. לזה אומר הרמח"ל, אם אתה רוצה להחליש את כחו של היצר ולחסל את הסטרא אחרא, עליך לאחוז בתורה.

וכאן ממשיך הרמח"ל ומביא את הפרשה שלנו: וזה מבואר בתורתנו הקדושה ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת, על מה ולמה בא החרון אף ה' הנורא הזה, ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבותם, וברית האמור שם היינו תורה.

כאן למדנו בדברי הרמח"ל, מה היא הברית הזו האמורה כאן במקרא, אשר חמורה כל כך עד שהתורה אומרת 'לא יאבה ה' סלוח לו, כי אז יעשן אף ה' וקנאתו וגו'. ועכשיו שאנחנו נמצאים בימים האחרונים של השנה הזו, והכל הולך אחר החיתום, עלינו לאחוז בברית הזו, בעסק התורה.

לימוד התורה מחפך את האדם לחיות אדם כללי

אנחנו עכשיו מחפשים דרכים איך לצאת זכאים במשפט, ואיך לזכות למחילת העוון. כך אומר שלמה המלך, החכם מכל אדם (משלי טז, ו): 'בחסד ואמת יופר עוון'. ואמת זו התורה, וכמו שנאמר (משלי כג, כג) 'אמת קנה ואל תמכור', וכמו שדרשו רבותינו (ברכות

(ה). וכל כמה שאדם יושב ועמל יותר בעסק התורה, הוא מרוויח את התרופה הכוללת לכל החלאים ואת מחילת העוון.

בשבע שעבר (מגיד דבריו ליעקב פרשת כי תבוא) הזכרנו עצה גדולה לזכות בימי הדין, שאדם יהפוך את עצמו מאדם פרטי, לאדם כללי. שיהיה כזה שהציבור צריכים לו, ואז גם אם האדם מצד עצמו ומצד מעשיו לא ראוי לצאת זכאי בדין, מכל מקום מחמת שהציבור צריכים לו, מוחלים לו וגוזרים את דינו לחיים טובים ולשלום.

יש לדעת שגם בעסק התורה, היינו, כשאדם יושב והוגה בתורה הקדושה, יש את הבחינה הזו שהוא היפך את עצמו מאדם פרטי להיות אדם כללי.

זאת מניין? - מדברי החסיד רבינו יונה זצ"ל. רבינו יונה בספרו שערי תשובה (ש"ג אות קמ"ה), מביא ומסדר את אלו שאין להם חלק לעולם הבא. אחד מאלו שאין להם חלק לעולם הבא, הם האפיקורסים, כמו שאומרת המשנה בסנהדרין. מי הם האפיקורסים? - אומרת הגמרא (סנהדרין צט:), הם אלו שאומרים 'מאי אהנו לן רבנן', 'מה התועלת שיש לנו מאלו שיושבים ועוסקים בתורה, ומה רווח יוצא לנו מזה'.

כותב רבינו יונה, אלו האפיקורסים שאומרים כך, 'מאי אהנו לן רבנן', מכחישים את מה שכתוב בתורה. למה? שהרי נאמר בתורה במפורש, 'ונשאתי לכל המקום בעבורם'. היכן שיש מציאות כזו של תורה, ובמקום שיש תלמיד חכם שיושב ועוסק בתורה, אז הקב"ה מתייחס לכל המקום כולו אחרת, וההנהגה עם כל אותה העיר היא הנהגה שונה. והם ניצולים גם בזכותו, כמפורש במסכת תענית (כ"א ב'), וכבר הבאנו דברים נוראים בזה מהקדמת ספר פני האריה החי (ראה מגיד דבריו ליעקב). ואם כן זה שבא ואומר 'מאי אהנו לן רבנן', מכחיש בידים את מה שנאמר בתורה, ולכן הוא בכלל האפיקורסים שאין להם חלק לעולם הבא.

ואם כן הוא, נמצא שאדם על ידי עסק התורה שלו, מהפך את עצמו להיות אדם כללי, כזה שמסייע ועוזר לכל הציבור, אשר כולם צריכים לו. ואם כן כל כמה שאדם ירבה בימים אלו בעסק התורה, הוא קונה לעצמו את הזכות הזו שהוא אדם כללי, ואז כל המשפט שלו הוא באופן אחר ובנקל יצא זכאי בדין, וכמו שנתבאר.

תחילת דינו של האדם בראש השנה הוא על התורה

לא זו בלבד, אלא שגם מצד עצם זכות המצוה שאדם מקיים כאשר הוא יושב ועמל בתורה, אין לך עוד שום מצוה שגדולה כמו מצות תלמוד תורה, הן בכמות והן באיכות.

רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו תוכחת חיים (פרשת משפטים) ועוד, חוקר חקירה מעניינת. אמת שאדם נידון בראש השנה, וכל מה שאדם עשה במשך כל השנה כולה, הן מה שעשה

בפועל, הן מה שדיבר והן מה שחשב, הכל מובא לפני בית דין של מעלה ועל כל ענין ועל כל פרט יש דין וחשבון. אבל על מה אדם נידון בתחילה?! מה הדבר הראשון שבדקים ומעיינים בו בבית דין של מעלה!?

ומביא רבי חיים פלאג'י, שמצא בספר הזהר הקדוש בפרשת פנחס (דר"א ע"ב ועוד), שתחילת דינו של אדם הוא על עסק התורה ועל כבוד התורה וחכמיה. לא רק בדין שלאחר פטירת הנשמה, אלא בכל פעם שדנים את האדם בראש השנה, תחילת הדין שלו זה על התורה ועל כבוד התורה. יש אחד שמכבד את התורה, שכאשר הוא רואה חכם, הוא עומד לפניו מלא קומתו. ויכול להיות שהוא גם מתחסד וקופץ לגובה כשהוא רואה את החכם מגיע... זה חשוב, אבל לא זה עיקר הענין. עיקר כבוד התורה, הוא שאדם יושב ולומד בה. ויתירה מזו, אם יש לאדם ארון מלא ספרים בבית, והוא לא פותח אותם ולא לומד בהם, זה עצמו זלזול בתורה, ועל זה תחילת דינו של האדם בראש השנה.

רבינו יונה כותב (אגרת התשובה יום שני), **חייב אדם לעסוק בתורה בכל יום**. יש אחד ששומע את זה וזה עצמו מהווה בשבילו חידוש. ללמוד בכל יום?! לא מספיק שאלמד פעם בשבוע או פעם בחודש?! אבל לא. על האדם ללמוד בכל יום, וכתוב ברמב"ם הלכות תלמוד תורה (פ"א ה"ח וע"ש פ"ב ה"ב) שהחייב הוא לקבוע לימוד בכל יום ובלילה. וכך היה נהוג בכל תפוצות ישראל בכל הדורות עד הדור האחרון, שהיו שיעורי תורה בכל מקום ביום ובלילה.

רבה של צפת, הגאון הרידב"ז זצ"ל, סיפר שלפני שעלה לארץ ישראל וכיהן ברבנות סלוצק, הוצרך פעם לנסוע לעיר וילנא. הגיע לשם והתאכסן באיזה מלון. באמצע הלילה, כשישב הרידב"ז בחדרו ועסק בתורה, התעוררה לו קושיא עצומה בדברי הרמב"ם. הרידב"ז היה גאון עצום, וכל התלמוד היה שגור על לשונו (כנודע, וכך העיד עליו הגאון רבי יוסף ידיד הלוי ז"ל), אך רצה לראות את דברי הרמב"ם בפנים. הלך הרידב"ז אל בעל בית המלון ושאל אותו, יש לך כאן אולי את חיבור היד החזקה של הרמב"ם?! - אמר לו בעל המלון, מה פתאום. אף פעם לא בקשו ממני כאן רמב"ם או שלחן ערוך וכיוצא בזה. אם אתה רוצה - יש לי בצלים וחצילים...

ג. המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל היה אומר, האם אדם במשך השנה, עוצר פעם לחשוב לפני משהו שהוא עושה, 'מה תהיה המשמעות של מה שאני הולך לעשות עכשיו, בראש השנה?! לפני שאדם יושב ולומד, מניח תפילין או מתפלל, האם הוא עוצר ומתבונן, 'בוא זמן שבשמים יהיה דין ודברים ויבדקו את מה שאני עושה עכשיו?! אם אדם היה חושב על זה וזוכר את הידיעה הזו במשך השנה, זה היה יכול הרבה להועיל לו כדי שהפעולות שלו יהיו יותר ראויות, יותר מדוקדקות ויותר מהודרות.

אם אין במלון את הרמב"ם, אז אין. מה אפשר לעשות? שב הרידב"ז אל החדר שלו, אבל השאלה המשיכה להטריד את מנוחתו. התחיל הרידב"ז לחשוב, איך אוכל עכשיו באמצע הלילה, באחת בלילה, להשיג כאן את הרמב"ם ולראות את דבריו בפנים. עלה בדעת הרידב"ז, ללכת אל בית הכנסת הגר"א, איפה שהגר"א היה מתפלל. שם, חשב הרידב"ז, מסתבר שיש כמה אנשים מתמידים שיושבים ולומדים ובית הכנסת פתוח, ושם בטח יש רמב"ם ואוכל לראות סוף סוף את לשונו בפנים.

ואכן כך היה. באישון ליל יצא הרידב"ז מבית המלון והלך אל בית הכנסת ההוא. אך כשהגעתי לשם, סיפר הרידב"ז, ראיתי דבר נפלא, כי אני חשבתי שיהיו שם כמה אנשים בודדים, אבל באמת כל בית הכנסת היה מלא מפה לפה באנשים שיושבים ולומדים.

כך היה בכל הזמנים. רבינו הגדול החזון איש זצ"ל עבר פעם ניתוח במעיים, והוצרך אחרי זה לנסוע לצפת לנוח שם. כשהיה בצפת, פגש שם ביהודי זקן שסיפר לו איך היתה נראית צפת בדור הקודם. אמר לו אותו זקן, דע לך כבוד הרב, שבעיר שלנו צפת היה כל כך ריבוי בעסק התורה, עד שבאמצע הלילה היה קול התורה הנשמע מבתי המדרשות מהדהד ברחובות, והיו התינוקות מתעוררים מהרעש הזה.

ומה יש היום בצפת? ציירים בעלמא... (לאחרונה השתפר שם המצב, ושוב נשמע שם קול התורה ב"ה). אבל עדיין אם תגיע היום למישהו ותאמר לו שצריך ללמוד תורה בלילה, הוא יגיד לך, מילא ביום עוד אני שומע שאני צריך ללמוד, אבל בלילה? - לא יכול להיות. בדורות הקודמים זה לא היה ככה, וקול התורה היה נשמע ביום ובלילה, כמו שצריך להיות וכמו שכותב הרמב"ם.

וזאת עלינו לחדד לעצמנו בזמן הזה, שחייב אדם לעסוק בתורה בכל יום וזה תחילת דינו של אדם בראש השנה, איך הוא בעסק התורה ואיך הוא בכבוד התורה. וזה דבר גדול שאת השאלה הראשונה ואת הדין ודברים הראשון, האדם עובר בשלום. כי אם כבר בשאלה הראשונה שאדם נשאל איך היה בעסק התורה, הוא מתחיל בתגובה לגמגם ומתחיל דין ודברים וטענות ופרכות, זו התחלה לא טובה של משפט.

עונש ביטול תורה גדול משאר העבירות

ואומר רבינו יונה ז"ל באגרת התשובה (אות ז): ונאמר ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם, ואמרו רבותינו ז"ל תלמוד תורה כנגד כולם. ואמרו בספרי, כשם ששכר תלמוד תורה גדול מכל המצוות, כך עונש ביטול תורה גדול משאר העבירות. אצלנו זה לא מצוייר כך. יש עוונות שאם אדם נכשל בהם, אפשר לראות איך שזה מציק לו, מצער אותו וצובט לו את הלב. אבל אם אדם מבטל כמה שעות ביום ולא לומד, אתה רואה אותו נעצב אל לבו?! הוא עוד

אומר, תראה, הרי לפעמים יש ימים שאני בכלל לא פותח בהם ספר, אז אם היום רק כמה שעות לא למדתי, זה גם טוב. אבל אם הידיעה הזו שעוון ביטול תורה חמור יותר מכל העוונות היתה חיה אצל האדם, ההסתכלות שלו היתה אחרת.

וממשיך רבינו יונה, וכשבני אדם פוסקים ממלאכתם והולכים לבתיהם או יושבים בקרנות כשהן בטליון, רעתם רבה וחטאתם כבדה מאד, לפי שהם מביזים את התורה. יש אדם שחושב, אם אני לא לומד אני רק מפסיד את המעלה של לימוד התורה. אבל רבינו יונה מאיר את עינינו ואומר לנו, אם יש אדם שיש לו זמן פנוי והוא מבטל את זמנו ולא עוסק בתורה, זה נחשב שהוא מזלזל בתורה בקום ועשה.

ומדוע? - שאלו היה מאמין שאין תכלית למתן שכרה, הרי אין לנו קצבה ואין לנו שיעור כמה יקרה היא מצות תלמוד תורה וכמה גדול שכרה, ואם אדם היה מאמין בזה, למה לא ישים רגליו לבית המדרש ללמוד הלכות או לקרוא מקרא או סידור תפילות, יש הרבה שכשהם מתפללים הם רק מוציאים מהפה מה שכתוב בסידור, אבל אם תשאל אותם מה הכוונה בהרבה מילים הם לא ידעו. אם תשאל אחד למה הכוונה במה שאתה אומר 'קדושים בכל יום יהללוך סלה', מי הם אלו הקדושים? הוא יגיד לך, זה אני... ואם תשאל אותו מה זה 'סלה', הוא לא ידע מה לענות לך. פעם אחד אמר לי ש'סלה' הוא מלשון 'סלע', מלשון חווק. ולא היא, כי 'סלה' פירושו לעולם, לנצח (וכן הוא בתרגום תהלים ולדוגמא ג' ה' ט' ועיין עירובין נ"ד א'). 'קדושים בכל יום' רבי דוד אבודרהם מביא שני פירושים בזה, או שבאמת הכוונה לישראל שמהללים את הקב"ה, או שהכוונה למלאכי השרת שנקראו קדושים.

אם אדם לא לומד את הסידור, איך ידע את הכוונה בו? ובפרט עכשיו שמגיעים הימים הנוראים, ובהם אנחנו מתפללים מתוך המחזור תפילות שאנחנו לא מתפללים במשך כל השנה, אם אדם לא מתכוונן ולא לומד מראש את המחזור, איך ידע את פירוש התפילה!? אומרים עכשיו בימי הסליחות 'עשה למען ועודך', מה הכוונה 'ועודך'? הרבה לא יודעים, ואומרים מילים בעלמא בלי שמבינים מה שאומרים. 'ועודך' הוא בית המקדש.

זהו מה שאומר רבינו יונה, לא חסר לך מה ללמוד. תוכל ללמוד הלכה, מקרא, או ללמוד את סידור התפילה. אבל עליך ללמוד. אם אתה מבטל את זמנך, דע שאין זה איבוד מעלה לבד, אלא יש בזה ענין של זלזול בכבוד התורה וחמור העוון הזה מכל העוונות כולם.

אומר רבינו יונה, הלא האדם זריו ואין ברגליו למלאכתו ולעסקיו, ויודע כי הכל הכל. כל אחד יודע שבסוף כל מה שיוצא לו מהעבודה זה רק רווח זמני, ולוואי והרווח הזה גם כן לא יהפוך לו לרועץ. שהרי יש הרבה אנשים עשירים שמרוויחים הרבה כסף, אבל בביתם יש כל הזמן קטטות ומריבות. וכולם שואלים אותו 'למה אתה מאריך ימים כל כך', כי רוצים כבר לרשת אותו.. ומחכים לברך עליו שהחיינו... ואין אחד שלא יודע את זה שכל הטורח

הגדול במלאכה זה לצורך זמני, ושואל רבינו יונה, ואיך ישכח חיי העולם הבא ולא יתן חלק יום מן הימים, חלק ביום ובלילה או שעה או שעות ללמוד באותו עת שהוא בטל ממלאכתו?! מילא באותם השעות שאדם עושה למלאכתו, אבל בשעות הפנויות איך זה שאדם לא יעשה כלום ולא ינצל את הזמן ללימוד התורה? ועל זה אמרו רבותינו (סנהדרין צח). 'כי דבר ה' בזה - על שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק', שהוא בזה את דבר ה'.

ועל זה תחילת דינו של אדם בראש השנה, כמו שכותב רבי חיים פאלאג'. ואם אנחנו עכשיו נמצאים בערב יום הדין ומחפשים דרכים למחילת העוון, אזי 'בחסד ואמת יכופר עוון'. זו היא ה'אמת', לרומם את קרן התורה, ולהתחזק בלימוד ובעסק התורה שהיא הברית הכרותה בין הקב"ה לישראל, ולכבד לומדיה ויודעיה ולהיות תמכין דאורייתא בממונו, וכמו שאנחנו רואים כאן בפרשה את חומר הענין הזה.

בכל התפילות אנחנו מזכירים 'זכרנו לחיים למענך אלהים חיים'. אדם עומד לפני הקב"ה ואומר 'רבונו של עולם, אני לא מבקש שתתן לי חיים טובים בשבילי, אלא למענך'. 'תתן לי את השנה הקרובה לחיים טובים ולשלום כדי שאוכל לעשות לך נחת רוח'. והנה באמת את הדבר הזה מכירים בשמים כבר משנים קודמות... בכל שנה האיש הזה בא ועושה שידור חוזר, מגיע ובוכה בקולי קולות 'כתבנו לחיים למענך אלהים חיים', ולבסוף, בקושי רואים אותו בשיעורי תורה. לא שייך שאדם ימשיך בנוהג הזה בכל שנה, ועליו באמת לשנות את דרכיו. עכשיו שנותרו לנו עוד כשבועיים עד ראש השנה, והכל הולך אחר החיתום, עלינו להתחזק בעסק התורה, שהיא הרפואה הכוללת, היא שמוסיפה לנו חיים והיא היא הברית הכרותה בינינו לבין ה' יתברך.

מעלת מצות החסד המכפרת על כל חטא ואשם

עד כאן דברנו מענין התורה, שהיא נרמזת במה שאמר הפסוק 'בחסד ואמת יכופר עוון', אמת זו התורה. אך עלינו לאחוז גם במידת החסד בימים אלו, שהרי כלל גדול בדינו, כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים (שבת קנא:), וזו היא עצה גדולה לזכות בדין.

בפרשיות הקודמות ראינו את הלאו שנאמר בתורה, 'לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'". דהיינו, כל גוי כמעט מכל אומה שהיא, אם רוצה לבוא ולהצטרף לכרם בית ישראל, הוא יכול להגיע. אבל עדיין יש כמה אומות שיש לגביהם כללים מיוחדים. מעמלק אין מקבלים גרים כלל, וזהו שנאמר (במדבר כד, ז) 'ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד'. אין לו תקומה. מצרי יכול להתגייר, אבל עדיין אינו יכול לישא בת ישראל. כך זה בדור הראשון של המצרי, ובדור השני. רק בדור השלישי מותר לו גם להתחתן עם בנות ישראל. העמוני והמואבי, גם הם דינם כמו עמלק, ואינם יכולים לשאת בת ישראל לעולם.

מדוע? - על אשר לא קדמו אתכם בלחם ומים. כאשר יצאו ישראל ממצרים, והיה זה אחרי מאתים ועשר שנים שעבדו שם בעבודת פרך, מידת דרך ארץ לצאת ולהציע להם בהליכתם הארוכה במדבר לחם ומים. אך עמום ומואב לא עשו את זה. והיתה עליהם תביעה גדולה עוד יותר, שהרי היה להם לזכור שכל הקיום שלהם אינו אלא בזכות אברהם אבינו. כמו שמבואר בספר בראשית, שלוט ישב אצל סדום ועמורה והיה צריך להאבד יחד אתם, אלא שבזכותו של אברהם ניצול לוט, ואם כן כל קיומם וחיותם של עמום ומואב אינו אלא בזכות החסד שגמל אברהם אבינו עם לוט, ועכשיו שבאים זרע אברהם למה לא תגמלו מדה כנגד מדה ותתנו להם לחם ומים!?

הם לא יצאו ולא קדמו את פני ישראל בלחם ומים, ומכיון שלא עשו את זה, נגזר עליהם שלא יבואו בקהל ה' לעולם ועד. וכאן אנחנו רואים את חומר הענין של המידות, כמה יש להקפיד עליהם שיהיו מתוקנות כדבעי.

ולכן כתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ז ה"א), שכשם שעל האדם לשוב בתשובה מכל מיני חטאים ועוונות שיש בידו, כגון גזל, כך צריך גם האדם לשוב בו מהמידות הרעות, כגון הכעס, ההיתול, המשיכה אחר הבלי הזמן, והמשיכה אחר תאוות האכילה וכיוצא בהם. ומוסיף הרמב"ם שתשובה זו, על המידות הרעות, קשה לאדם יותר מאשר על העבירות שהיא עשה. מפני שהמידות האלו הופכות להיות מושרשות אצל האדם, וקשה מאד לצאת מזה.

וכמו שאנחנו רואים את זה בעינינו, שיש אנשים שהתרגלו לכעוס על כל דבר, ולו הפעוט ביותר. ואם אין לו סיבה לכעוס, כבר על זה עצמו הוא כועס. 'מה זה הדבר הזה שאין לי על מה לכעוס היום?..' ומי שאינו מתקן את המידות שלו הרי זה חמור ביותר, וכמו שאנחנו רואים את הענין אצל עמום ומואב.

אמר הסבא מקלם זצ"ל, הרי יש לנו כלל שגדולה מידה טובה ממדת פורענות פי חמש מאות (ילקוט שמעוני תהלים רמז תרס"ה ורמז תתי"ט, ועיין תוספות ורא"ש ראש השנה י"ז ב' ועוד). ואם כן הוא שכל כך החמירה התורה עם עמום ומואב במה שלא קדמו את ישראל בלחם ומים, על אחת כמה וכמה מי שכן משתדל להיות בבחינת נושא בעול עם חבירו וגומל חסד עם הזולת, כמה רבה מעלתו וכמה גדול שכרו.

ומהו החסד? יש אחד שחושב שחסד זה רק מה שלימדו אותו כשהיה ילד, שאם הוא רואה איזה זקן הולך עם שני סלים כבדים והוא הולך ועוזר לו לשאת אותם - זה חסד. ובאמת זה לא כך, אלא גם אם אדם שואל אותך 'מה השעה' ואתה משיב לו בלבביות שהשעה היא כזאת וכזאת, קיימת בזה מצות עשה דאורייתא של חסד. אם אתה מלבין שינים ומחייך לשכן בבוקר ואומר לו 'בוקר טוב' לבכי ואתה גורם לו הרגשה טובה, זה עצמו חסד.

זה הוא 'בחסד ואמת יכופר עוון', ועכשיו בזמן שנותר לנו עלינו להתחזק במידת החסד. אלא מה, הרבה פעמים אדם אומר, 'אין לי איך לעשות חסדים, ואין לי איך לעזור'. וזה לא נכון. אם תפקח עינים ותשים לב, אתה תוכל לראות ולמצוא איך לעשות חסד עם הזולת.

מספרים על הגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל, שפעם בא אליו יהודי עני ואומלל, שהיה מוקף כל כולו בצרות וביסורים. רבי ישראל במה יכל לעזור לו? והלא רבי ישראל עצמו היה עני מרוד, וכשנפטר השאיר אחריו ירושה שלשה דברים, טלית, תפילין, וספר מסילת ישרים. אפילו ש"ס לא היה לו, ואמנם לא היה צריך לו כי היה יודע את כולו בעל פה... גם אם היה יכול רבי ישראל לתת לו איזה סכום קטן, לא היה בזה כדי להושיע את אותו אומלל.

רבי ישראל לא אמר לו 'אני לא יכול לעזור לך', וגם לא אמר לו 'אני אתפלל עליך ועכשיו תלך', אלא אמר לו, בוא, שב כאן ואעזור לך. מה עשה? לימד אותו רבי ישראל חמש או שש דרשות נפלאות, ואמר לו, הנה, עכשיו יש לך דרך להתפרנס בכבוד. אז בזמנם היה את המושג 'מגיד', שהיה מסתובב מעיר לעיר ודורש דרשה בבית הכנסת לעורר את לב ישראל לאביהם שבשמים, ואחרי הדרשה כל אחד היה עוזר ונותן. וכך, על ידי שחשב רבי ישראל איך אני יכול לעזור לאותו יהודי, לימד אותו את אלו הדרשות שיעמידו אותו על הרגלים ויתנו לו איך להתפרנס בכבוד. וללמד אדם חמש שש דרשות זה לא בכמה רגעים, ובפרט שאתה יכול ללמד אותו דרשה אחת, וכשאתה עובר לדרשה השניה הוא אומר לך, כבוד הרב, שכחתי את הקודמת... ללמד אותו כמה דרשות זה צריך סבלנות וזמן ממושך.

וכך היה. אותו יהודי הסתובב מעיר לעיר ומקהילה לקהילה ודרש את הדרשות הנפלאות של רבי ישראל, ושמעו יצא בכל מקום כמי שפיו מפיך מרגליות והיו מתקבצים כולם ובאים לשמוע ממנו. היה מגיע לבית כנסת אחד ודורש בו דרשה, לאחר מכן הולך לבית כנסת אחר ודורש שם דרשה אחרת, וכך עד חמש או שש בתי כנסת יכל לדרוש דרשות שונות, עד שנגמרה המכסה של הדרשות שיש לו, ואז היה עוזב את העיר הזאת והולך למקום אחר.

זה הענין של חסד. גם אם אתה לא יכול לתת כסף, או גם אם הנוקק לא צריך כסף אלא משהו אחר, אם תפקח את עיניי שכלך תוכל למצוא דרכים איך לעזור. וכך כתב רבינו יונה (עיין אגרת התשובה אות ט"ז), שפעמים הרבה אין לאדם יכולת לעזור בעצמו, אבל כן יש לו קשרים אצל כאלה שיכולים לעזור. אתה יכול לפנות למישהו שאתה מכיר ולהשיג עזרה לנצרך, וכיוצא בזה.

הגמרא אומרת (ראש השנה יז.) 'כל המעביר על מדותיו מעבירים לו על כל פשעיו, שנאמר נושא עוון ועובר על פשע. למי נושא עוון? - למי שמעביר על פשע', למי שמעביר על מדותיו. מה זה 'מעביר על פשע'? אדם שפגעו בו, ויש לאל ידו להחזיר. הרבה פעמים

כשאדם נפגע, יש לו איך להחזיר מלחמה שערה, ויש לו אפשרות להגיב במילים כדרבנות, אבל הוא שותק ומבליג. זה נקרא 'מעביר על פשע', וגם הקב"ה מעביר לו על כל פשעיו. אין מדת הדין מדקדקת בעונותיו ומניחתן והולכת, כמו שכתב רש"י. גם אם יש לו בשמים תיק, או אפילו ספריה... מעבירים לו וממשיכים הלאה.

מדוע זה כך? כי כל ההנהגה של הקב"ה עם האדם היא במדה כנגד מדה. אדם שהוא רחמן וגומל חסדים ועוזר לזולת, גם עליו מרחמים וגם לו עוזרים.

כל אחד מכיר את נגעי לבבו ויודע כמה הוא חסר, אבל אם אנחנו קונים לעצמנו את הענין הזה, שנהיה מעבירים על מדותינו ולא נקפיד על מה שפגעו בנו, ואדרבה, נסיף ונגמול חסדים תחת מה שעשו לנו, זו היא זכות עצומה ליום הדין.

הסגולה של החפץ חיים איך להנצל בדין

החפץ חיים זצ"ל כתב עשרות ספרים, כמעט בכל מקצועות התורה. הוא עסק בהלכה, בביאור דברי רבותינו במדרשים ובעניני קדשים, בשמירת הפה כידוע, במוסר ובתשובה. כשנודע לו שיש הרבה שעוזבים את אירופה ונוסעים למדינות החדשות, אמריקה ודרום אפריקה, ובמדינות האלו בשנים הראשונות היה מאד קשה להעמיד את הדת על תילה, והיה קשה מאד לשמור שבתות ועוד, כתב להם החפץ חיים ספר שלם שנקרא 'נדחי ישראל', ושם הוא כותב להם בפרוטרוט אלו נסיונות עומדים לבוא עליהם, ואיך יוכלו להתגבר על הנסיונות האלו ולא לפול בפיתויי היצר. ואלו שהיו שם באמריקה וראו את החיבור הזה, היו בטוחים שזה המחבר התגורר שם גם כן וטעם את הנסיונות האלו, שאם לא כן איך ידע לשער את כל הפיתויים והנסיונות שיבואו עליהם? אבל החפץ חיים בלבבו הטהור ידע את אשר עתיד לבוא עליהם ודאג להם.

רק במקצוע אחד לא עסק החפץ חיים, במקצוע הסגולות... לא מצאנו לחפץ חיים שום חיבור שיעסוק בסגולות, ואת זה הניח לנו, לדור האחרון... ואף על פי כן ראיתי שהביאו בשמו סגולה, איך לצאת זכאי בראש השנה.

ד. היום כל אחד יודע לומר לך סגולות שונות ומשונות, וטבעו של אדם שכשהוא שומע דברי סגולות הוא מתלהב מהם. אבל אדם צריך להיות עם דעת ותבונה, והרבה פעמים כשחוקרים אחר מקור הסגולות וענינם מתברר שהכל עורבא פרח, וחבל להתפתות להם. יש כאלו שאומרים שיכולים לקרוא על פי השרטוטים שיש על היד, מה יארע עם האדם. ומספרים שפעם הגיע יהודי אל אחד כזה והראה לו את היד, אבל ההוא אמר לו, תראה, אני לא מצליח לראות כלום ביד שלך, אז תראה לי את הרגל שלך, אולי שם אמצא משהו...

שהרי, למדנו מדברי הגמרא כאן שמי שהוא אכן מוחל וסולח ומעביר על פשע, מעבירים לו על כל פשעיו. מדוע? - כי מדה כנגד מדה לא בטלה. וכך גם אם אדם יקבל על עצמו קבלה אמיתית מעומק הלב להיות שומר פיו ולשונו, שלא לדבר בגנות חבירו ושלא לספר בגנות ישראל, אומר החפץ חיים, זו היא סגולה נפלאה לצאת זכאי בדין. כי כשיבוא הדין וחשבון שלו בשמים וישאלו את המקטרג, האם יש לך מה לומר?! הוא יגיד, יש לי הרבה מה לומר, אבל אני לא יכול לומר. היות והוא נזהר שלא לקטרג ולא לדבר רעות על אף יהודי, גם אני לא יכול לדבר עליו. ואם המקטרג עצמו שותק, מעבירים לו וגוזרים את דינו לחיים טובים ולשלום. (עיין לו בספרו שמירת הלשון שער הזכירה פ"ב, ושער התבונה פ"ח, ושם בחתימת הספר פרק ו', ובספר משנה ברורה סימן תר"ו אות ח').

כמובן שזה לא דבר שבא בנקל, ועל האדם שרוצה להצליח בזה לשבת וללמוד את הלכות שמירת הלשון. אך זאת יהיה אדם בטוח, שאם הוא יתחזק בדבר הזה ויקבל על עצמו להתחזק בשמירת הלשון בפרט ובחסד בכלל, במדה כנגד מדה גם עליו יחוסו מן השמים ויצא זכאי בדין. וה' יהיה בעזרנו, ונוכה לשנה טובה ומבורכת, וכתיבה וחתימה טובה אנחנו וכל אחינו בית ישראל אמן ואמן.

חידו"ת לפרשיות נצבים וילך

א. בענין גלות אדום וגלות ישמעאל

א. בענין גלות ישמעאל קשה מגלות אדום

סיון תשנ"ד.

דברים (ל' ז'): "ונתן ה' אלהיך את כל האלות האלה, על איביך ועל שנאיך אשר רדפוך, ואתה תשוב ושמעת בקול ה', ועשית את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום".

וראיתי בזה דברים נוראים, לחד מתקיפי קמאי, הוא רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה דברים (ל' ז' דף תל"ט) ואביא מקצת מדברי קדשו: "על אויבך ועל שונאיך, אויבך ישמעאל, שונאיך עשו, וכן מיכה התנבא עליהם לעתיד לבוא ואמר תרום ירך על צריך וכל אויבך יכרתו, והן שתי אומות שאנחנו משועבדים תחתיהם ומופזרים ביניהם וכו' וכו'".

ומה שהזכיר "אויבך" על "ישמעאל", ו"שונאיך" על "עשו", מפני שהאויב גדול מן השונא, כי **השונא** אף על פי שיריע לו, יעשה דרך הרחמנות, אבל **האויב** הוא שבלבו איבה עולמית לא ישים לו רחמים, על זקן יכביד עולו מאד, וזה מסוד הלשון ודקדוקו, כי "אויב" הוא מלשון "אבוי" ואותיותיהם שוות, ועל שם שהנופל בידו צועק "אוי ואבוי" [נקרא אויב], ומה שהתחיל ב"אויבך", כדי שיסמוך הרדיפה אל השונאים שהם בני עשו, שעיקר גלותינו בכל מקום שהוא לבני אדום הוא.

ויקראו [לעשו] שונאיך כענין שכתוב ואת עשו שנאתי, וכן אמרו במדרש משלי: תחת שנואה כי תבעל זה עשו, שנאמר את עשו שנאתי, ושפחה כי תרש גבירתה זה ישמעאל הבא מהגר, ע"כ.

ומפני שבני ישמעאל קשים לישראל יותר מבני עשו, לכך קראו הכתוב "אויבך", וכן אמרו ז"ל תחת אדום ולא תחת ישמעאל, וכן מצינו בקב"ה שאמר על רבעים לשונאי, אבל באויביו אמר ואויבי ה' כיקר כרים כלו בעשן כלו, לימדך כי האויבים אין להם השארות כלל, ולכן המשילם בחלב הכבשים שהכל כלה בעשן, ועוד האריך רבינו בחיי ז"ל בדברים נפלאים על גלות ישראל ביד אדום וישמעאל, וסופן של שונאי ישראל שיהדיו בקרוב יסופו נאם ה', וכלה שעיר וחוטנו, עיין שם בארוכה.

ומבואר באר היטב בכל דברי רבינו בחיי ז"ל שבני ישמעאל קשים לישראל יותר מבני עשו, וגלות ישמעאל קשה מגלות אדום.

עוד מצאתי כן לרבינו בחיי ז"ל בביאורו לבראשית (כ"א י"ד) שכתב: "וישכם אברהם בבקר ויקח לחם וחמת מים, יתכן לומר כי מה שגרש [אברהם לישמעאל] בלחם ומים, שיכלול ענין אחר, והוא שאברהם ראה במראה הנבואה שעתידיים בניו להשתעבד תחת ידי ישמעאל, וכי ישנאו

אותם שנאה גדולה, שאין אומה בעולם שיהיו שונאים לישראל כמו בני ישמעאל, ועל כן התנהג אברהם עמו כמו שראוי להתנהג עם השונא, ונתן לו לחם ומים, הוא שכתוב אם רעב שונאך האכילהו לחם, ואם צמא הוא השקהו מים, כי גחלים אתה חותה על ראשו" עכ"ל. [ומה שיש לדקדק בדברי רבינו בחיי ז"ל יתבאר לקמן (סימן זה אות ב') עיין שם].

ועיין היטב בדברי קדשו המופלאים של רבינו חיים ויטאל ז"ל בספרו עץ הדעת טוב בפירושו לתהלים (פרק קכ"ד) שכתב: "כבר ידעת כי הגליות אינם אלא ארבעה בכל מדי יון ואדום וכו', אבל יש גלות חמישי, אחרון לכולם וקשה מכולם והוא גלות ישמעאל, הנקרא פרא אדם ואינו נמשל לחיות כשאר ארבע הגליות, וכנזכר בספר דניאל וכו', ולכן גלותו תקיפה משאר ארבע גליות וכו', בארבע גליות הראשונות המים שטפונו כי גלותם יותר קלה, מה שאין כן בגלות ישמעאל וכו' שהם רוצים להרוג נפשות וגופות, ולכלות ממונם של ישראל ולבולעם חיים ולא להשאיר להם שורש וענף, ובגלות ישמעאל עתידין להצר את ישראל צרות קשות ומשונות לא נראו כמותם, שלכן נקרא שמו ישמעאל על שעתידים ישראל לצעוק צעקות גדולות בימי גלותו, ואז ישמעם אל ויענם", עיין שם בארוכה בדברי קדשו המרטיטים זיע"א.

וגם מדברי קדשו של רבינו חיים ויטאל ז"ל מבואר ומפורש דגלות ישמעאל קשה מכל הגליות, והן הם דברי רבינו בחיי ז"ל שזכרתי ודוק היטב.

ובעין זה מצאתי שכתב גם הגאון הקדוש רבי חיים ן' עטר ז"ל בספרו אור החיים ויקרא (ו' ב'): "ואומרנו ואש המזבח תוקד בו, יודיע הכתוב כי באור בוקר תעשן אף ה' ואש מפיו תאכל על אשר עינונו בני עולה ויסרונו ביסורי נקמה, ובפרט בני המערב הפנימי, אין לך כוס מר שלא הטעימו תמיד וכו', ולא ריחם לבם לאשר הכה ה' זה ימים והשפיל גאון יעקב וכו', אש מזבח זה תוקד בו בנעלם הנעלמים, כי הוא המקנא ולובש קנאה" עכ"ל.

אלא שהדברים הללו דרבותינו תלת קראי, רבינו בחיי ז"ל, ומהרח"ו ז"ל, ומהר"ח ן' עטר זצ"ל זיע"א, נראים לכאורה שלא כדברי רז"ל בתלמוד שבת (י"א א'): "אמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב תחת ישמעאל ולא תחת גוי, תחת גוי ולא תחת חבר, תחת חבר ולא תחת תלמיד חכם, תחת תלמיד חכם, ולא תחת יתום ואלמנה".

ופירש רש"י ז"ל: "ולא תחת גוי, אדומיים שהיו רשעים יותר", ומבואר דגלות תחת יד ישמעאל קלה יותר מאשר תחת עול אדום, ועיין גיטין (י"ז ב'), ובדברי רבי נסים גאון ז"ל שבת (מ"ה ב') ע"ש.

ולכאורה יש להבין דמההיא דשבת דלעיל מבואר דגלות אדום קשה משל ישמעאל, ולכאורה לא כאשר כתבו הנך תלת קראי ז"ל ועיין.

ואפשר שדברי התלמוד על זמנם, אבל תלת רבותינו הגדולים הנ"ל דיברו על העתיד לבא וצ"ע. [ולחלק בין ישמעאל קודם קבלת אמונת המשוגע, שעל זה דברו בתלמוד, לבין אחר שקם ובא הנ"ל מייסד אמונת ישמעאל, לא נהירא לי].

עוד דע דראיתי לגאון עיר וקדיש רבי נתן שפירא ז"ל בספרו המופלא מגלה עמוקות על התורה (פרשת משפטים עה"פ כי תצא אש די"ט ע"ב דפוס לבוב) שכה כתב: "בהמה דקה נקנית במשיכ"ה

לעומת עשו, עשו עם הכולל בגימטריא הכי הוי, ובהמה גסה לעומת ישמעאל, שהוא יותר קשה כמו שאמרו רז"ל תחת אדום ולא תחת ישמעאל" ע"כ,

ובעניותי נעלם ממני היכן אמרו רז"ל כן תחת אדום ולא תחת ישמעאל, כי במסכת שבת דלעיל מבורר איפכא ממש שאדומיים רשעים יותר מישמעאל וצ"ע.

גם מצאתי לרבי מרדכי הכהן ז"ל תלמיד לגורי האריז"ל, בספרו היקר שפתי כהן בראשית (פרשת תולדות דל"ה ע"א) שכה כתב: "כתב בעל שערי אורה (שער חמישי) דע כי יצחק אבינו ע"ה צפה כל העתיד להיות, וצפה וראה כל בני יעקב חוטאים ומכעיסים לפני ה' ויירשו גיהנם וכשראה ישראל בגלות עשו שמח שגלות מכפרת עון, ואהב צרות עשו ללמד על ישראל חובה, כדי לגמור עליהם הדין בגלותו לעולם, הזה ולא יהיו נצודים בדיני גיהנם, וזהו כי ציד בפיו, הציד שהיו ניצודים בגיהנם בא לפיו של עשו, לזה שמח, עד כאן דברי בעל שערי אורה.

ועם זה נבין מה שאמרו רז"ל תחת אדום ולא תחת ישמעאל, והלא ישמעאל מל"ה שרים ימניים, ואדום מל"ה שרים שמאליים, והוא יותר קשה ויותר אכזרי, ואיך יאמרו תחת אדום.

וסוד הענין הוא שיצחק הוא הכובש מידת הגבורה בחזקה, לכך בחר במידה זאת לעמוד כנגדה לרחם על בניו כמו שאמרו רז"ל [שבת פ"ט ב'] על הפסוק כי אברהם לא ידענו, לזה אמר תחת אדום שאם יגברו עלינו יעמוד כנגדם כי לזה בחר במדה זו, אבל לא תחת ישמעאל לפי ששם מדתו של אברהם, ואברהם לא ידענו ואם יראה בני ישמעאל מתגברים עלינו, לא יעמוד כנגדם לפי שהוא התפלל עליו ואמר לו ישמעאל יחיה לפניך", עד כאן דברי הרב בעל שפתי כהן ז"ל.

ובעניותי עם שאיני כדאי כלל, מלבד שהדברים מפליאים מצד עצמם וצריכים ביאור, שאברהם **אבינו** ע"ה אם יראה בני ישמעאל מתגברים עלינו לא יעמוד כנגדם וכו', עוד בה דהיכן הוא מה שהביא שאמרו רז"ל תחת אדום ולא תחת ישמעאל, והלא בהיא דשבת איתמר איפכא וכנ"ל וצ"ע.

מיהו גירסת רבינו חננאל ז"ל בהיא דשבת איפכא, תחת גוי ולא תחת ישמעאל, ועיין בהגהות המהדיר שם, ובספר דקדוקי סופרים לשבת שם, וכן נראה שגרס רבינו בחיי ז"ל דלעיל ולזה נתכוין במה שכתב: "ואמרו תחת אדום ולא תחת ישמעאל", ובהא איתנח לן חדא, אבל לבעל שפתי כהן ז"ל ולבעל מגלה עמוקות ז"ל לא בא פירוש רבינו חננאל שנוכל לומר שלפי גירסתו אמרו, ומה גם שלא היה להם לומר בסתם אמרו רז"ל וכו' וז"ב.

ובס"ד מצאתי בספר זהר הקדוש ח"ב (די"ז רע"א): "ושפחה כי תירש גבירתה, דא הגר דאולידת לישמעאל, שעשה כמה רעות לישראל, ושלט בהם ועינה אותם בכל מיני ענויים, וגזר עליהם כמה שמדות, ועד היום הם שולטים עליהם, ואינם מניחים להם לעמוד בדתם, ואין לך **גלות קשה לישראל כמו גלות ישמעאל**. רבי יהושע הוה סליק לירושלם והוה אזיל באורחא, חמא חד ערבאה דהוה אזיל באורחא ובריה עמיה. פגעו ביודאי חד אמר לבריה האי יודאי געלא דמאיס ביה מריה, נוול ליה ורקיק ליה בדיקניה שבע זמנין דאיהו מזרעא ראמין דאנא ידענא דמשעבדן

בהו שבעין עמין, אזל בריה ואחיד בדיקניה, אמר רבי יהושע ראמין ראמין גוזרנא על עלאין דיחחון לתתא, עד לא סיים אתבלעו באתריהון" וע"ש.

ובזאת ממש מצאתי שכתב אדונינו הרמב"ם ז"ל באגרת תימן (דף ק"פ): "ואתם אחינו ידוע לכם שהקב"ה הפילנו במהמורות ועונותינו בתוך אומה זו היא אומת ישמעאל, שרעתם חזקה עלינו, והם מתחכמים להרע ולמאוס אותנו, כמו שגזר עלינו יתברך ואויבינו פלילים. **ולא תעמוד על ישראל אומה יותר אויבת ממנה, ולא אומה שהרעה בתכלית הרעה לדלדל אותנו, ולהקטין אותנו, ולמאוס אותנו כמוהם,** ואפילו דוד המלך ע"ה כשראה ברוח הקודש כל הצרות העתידות לישראל התחיל לצעוק ולקונן בלשון האומר מרעת בני ישמעאל ואמר (תהלים ק"כ ה') אויה לי כי גרתי משך שכנתי עם אהלי קדר. וראו איך זכר "קדר" משאר בני ישמעאל, לפי שהמשוגע הוא מבני קדר כמו שהוא מפורסם מיחוסו.

ועוד דניאל לא ספר קטנותו ודלדולו אלא במלכות ישמעאל, שתכנע במהרה, שכן אמר (דניאל י"א) ותפל ארצה מן הצבא ומן הכוכבים ותרמס.

ואנחנו בעודנו סובלים שעבודם וכזביהם ושקרותרם למעלה מיכולתנו **אין ביכולת האדם כח לסבול,** ויהי כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים ל"ח י"ד) ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו, וכמו שהוכיחונו רבותינו לשאת כזבי ישמעאל ושקרו לשתוק ממנו, וסמכו זה לפסוק שכתוב בשם בניו ומשמע ודומה ומשא, שמע דום ושא.

וכבר הסכמנו כולנו גדולים וקטנים לסבול שעבודם, שכן אמר ישעיהו ע"ה (ישעיה ג' ו') גוי נתתי למכים ולחיי למורטים פני לא הסתרתי מכלימות ורוק, ועם כל זה לא נוכל להנצל מרב רעתם ופחזותם בכל זמן, וכל זמן שאנו רודפים שלומם הם רודפים אחרינו בחרום ובמלחמה, כמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים ק"כ ז') אני שלום וכי אדבר המה למלחמה", עד כאן לשון קדשו של רבינו הרמב"ם זצ"ל.

ומדברי רבותינו ז"ל בספר הזהר הקדוש, ומדברי אדונינו הרמב"ם ז"ל הללו, מתבאר יוצא כאשר כתבו רבנן ז"ל, דגלות ישמעאל קשה מכל הגלויות, ואין לך גלות קשה לישראל כמו גלות ישמעאל, השי"ת יצילנו מידם, ונזכה לגאולה שלימה בקרוב אמן ואמן.

ואעתיק כאן מה שהובא בספר "אמרות צדיקים" (דף כ"ב אות ג') שנשמע מפי קדוש הגאון אדמו"ר מצאנו קלויזענבורג זצ"ל: "אמרתי מכבר **שהערבים** גרועים הרבה **מהגרמנים,** ונהנתי כששמעתי שגם הרה"ק מהר"א מבעלזא זיע"א אמר כן, ואין בכל העמים אומה בזויה ושפלה כמותם" עכ"ל. [ומה שאמר "ואין בכל העמים אומה בזויה ושפלה כמותם", בודאי נתכוין לרמוז גם לההיא דכתובות (ס"ו ב) ע"ש].

ב. בענין אויב דא ישמעאל ושונא דא עשו

דברים (ל' ז'): "ונתן ה' אלהיך את כל האלות האלה, על איביך ועל שנאיך אשר רדפוך, ואתה תשוב ושמעת בקול ה', ועשית את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום".

וראיתי בזה דברים נוראים, לחד מתקיפי קמאי, הוא רבינו בחיי ז"ל בכיאורו לתורה דברים (ל' דף תל"ט) ואביא מקצת מדברי קדשו: "על אויבך ועל שונאיך, אויבך ישמעאל, שונאיך עשו, וכן מיכה התנבא עליהם לעתיד לבוא ואמר תרום ירך על צריך וכל אויבך יכרתו, והן שתי אומות שאנחנו משועבדים תחתיהם ומופזרים ביניהם וכו' וכו'".

ומה שהזכיר "אויבך" על "ישמעאל", ו"שונאיך" על "עשו", מפני שהאויב גדול מן השונא, כי השונא אף על פי שיריע לו, יעשה דרך הרחמנות, אבל האויב הוא שבלבו איבה עולמית לא ישים לו רחמים, על זקן יכביר עולו מאד, וזה מסוד הלשון ודקדוקו, כי "אויב" הוא מלשון "אבוי" ואותיותיהם שוות, ועל שם שהנופל בידו צועק "אוי ואבוי" [נקרא אויב], ומה שהתחיל ב"אויבך", כדי שיסמוך הרדיפה אל השונאים שהם בני עשו שעיקר גלותינו בכל מקום שהוא לבני אדום הוא.

וקראו [לעשו] שונאיך כענין שכתוב ואת עשו שנאתי, וכן אמרו במדרש משלי תחת שנואה כי תבעל זה עשו, שנאמר את עשו שנאתי, ושפחה כי תרש גבירתה זה ישמעאל הבא מהגר, ע"כ.

ומפני שבני ישמעאל קשים לישראל יותר מבני עשו, לכך קראו הכתוב "אויבך", וכן אמרו ז"ל תחת אדום ולא תחת ישמעאל, וכן מצינו בקב"ה שאמר על רבעים לשנאי, אבל באויביו אמר ואויבי ה' כיקר כרים כלו בעשן כלו, לימדך כי האויבים אין להם השארות כלל, ולכן המשילם בחלב הכבשים שהכל כלה בעשן, ועוד האריך רבינו בחיי ז"ל בדברים נפלאים על גלות ישראל ביד אדום וישמעאל, וסופן של שונאי ישראל שיחדיו בקרוב יסופו נאם ה', וכלה שער וחותרו, עיין שם בארוכה.

ותחילה וראש צריך אתה לדעת כי כמעט בכל המהדורות לא נדפסו דברי רבינו בחיי ז"ל הללו, והטעם פשוט כי ידיו הרעות של הצנזור שלטו ומחקו הדברים, ואני העתקתי ממהדורה שנדפסה מכתב יד, ותראה כי המהדיר של מדרש משלי ש"ב כשציין למקומות שרבינו בחיי ז"ל מזכיר מדרש משלי, לא ציין לדברי רבינו בחיי כאן שגם כאן הזכיר מדרש משלי, והטעם כיון שהוא השתמש במהדורת רבינו בחיי ז"ל הרגילה, והיא נדפסה חסרה כנ"ל ודוק.

ומה שכתב רבינו בחיי ז"ל: "וקראו [לעשו] שונאיך כענין שכתוב ואת עשו שנאתי, וכן אמרו במדרש משלי תחת שנואה כי תבעל זה עשו, שנאמר את עשו שנאתי, ושפחה כי תרש גבירתה זה ישמעאל הבא מהגר", ע"כ.

כתב המהדיר ז"ל (הערה ע"ה): "לא מצאתי במדרש משלי שלנו וגם בילקוט שמעוני וילקוט המכירי ליתא", אבל לא דק, כי קצת נמצא במדרש משלי (פ"ל ס"ז): "תחת שנואה כי תבעל, ושפחה כי תירש גברתה, אמר רבי אלכסנדראי מהיכן למדנו מהגר שפחת שרה" עכ"ל, הרי שמעין דברי רבינו בחיי ז"ל נמצא במדרש משלי, ובס"ד מצאתי בספר זהר הקדוש ח"ב (די"ז רע"א): "ושפחה כי תירש גבירתה, דא הגר דאולידת לישמעאל", עיין שם.

ונראה לי שהרישא שהביא רבינו בחיי "תחת שנואה כי תבעל זה עשו", נשמטה ונמחקה מגוף המדרש, וגם כן בעטיו של נחש דא הצנזור, אשר ידו הרעה שלטה לא רק בספרים

הנדפסים אלא גם בכתבי יד כנודע, עיין לדוגמא בספר כתבי רמב"ן ח"א (דף ר"ס), ובפרט רבו גם רבו החסרונות במדרש משלי הנדפס לפנינו (אף המהדורה מכתבי יד) אשר נדפס חסר ומקוטע, ולפני רבותינו הראשונים ז"ל היה שלם ומלא, וכאשר כתבתי בקונטרס "אות יעקב" שבסוף ספר "סדר היום" מהדורת ירושלם תשל"ח (דף ש"א), והארכתי בזה בחיבורי הנכחי לקמן (סימן רמ"א אות ד'), וידיעה זו עלומה היתה ממנהגיר הנ"ל בכל הערותיו לכל הספרים שההדיר, וכנזכר בדברינו שם.

והנה הקדמה זו שהביא רבינו בחיי ז"ל ש"אויב" דא ישמעאל, ו"שונא" דא עשו, זכורני שהארכתי בזה בס"ד לפני רבות בשנים (קרוב לשלשים), וכעת איני מוצא חידושי אלו, השי"ת יחזיר לי כל אבדותי אמן.

ואז לא ידעתי מדברי רבינו בחיי ז"ל הללו, אבל הבאתי כן ממשמעות דברי חז"ל, כדלקמיה, וזכור אזכור שבס"ד בזה ביארתי בזה מדוע אצל אברהם אבינו ע"ה כאשר השי"ת ברכו אחר נסיון העקידה אמר לו (בראשית כ"ב י"ז): "כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך, וירש זרעך את שער אויביו", ואילו כשלבן ואמו בירכו את רבקה כתוב שם (בראשית כ"ד ס'): "ויברכו את רבקה ויאמרו לה אחותינו את היי לאלפי רבבה, וירש זרעך את שער שונאיו", דמאי שנא גבי יצחק אמרו שער "אויביו", ואילו גבי רבקה אמרו שער "שונאיו", והוא דקדוק נכון למעיין.

ועם האמור לעיל יובן היטב, שגבי יצחק דבר פלוגתיה והעומד עליו וכנגדו הוא ישמעאל, אמר שיצחק ירש שער אויביו דייקא, כי אויב דא ישמעאל כנ"ל, אבל גבי רבקה שמעותדת ללדת את יעקב ועשו, והוא עשו הבר פלוגתא דיעקב והעומד כנגדו, אמרו שיעקב ירש שער שונאיו דייקא, כי שונא דא עשו וכנזכר לעיל, ועוד הארכתי בס"ד.

ואמרתי בס"ד שכן יוצא מדברות רז"ל ש"אויב" היינו ישמעאל, דהנה במדרש בראשית רבה (פנ"ו ס"א) אמרו: "ויירש זרעך את שער שונאיו, רבי אומר זו תרמוד, אשריו כל מי שהוא רואה במפלתה של תרמוד שהיתה שותפת בשני חרבנות" וכו' עיין במפרשים שם.

ובתב בהגהות רד"ל ז"ל: "תרמוד, היא תדמור על פתחה של מדבר ערב שנמצאים בו בני ערב וישמעאל וזהו שאמר עליהן שער "אויביו" וכמו שאמרו בפרקי רבי אליעזר (ספכ"ח ושם פמ"ח) "אויביו" על ישמעאל" עכ"ל, וזו לשון רז"ל בפרקי דרבי אליעזר שם: "ישמעאלים עליהם בן דוד יצמח שנאמר "אויביו" אלביש בושת" עכ"ל. [בפרקי דרבי אליעזר שעם ביאור הרד"ל פכ"ח נדפס חסר מאד ורובו נשמט מפני רשעת הצנזור עיין שם].

הרי לנו מבואר באר היטב שעל "ישמעאל" נופל התואר "אויביו", והא דעל "עשו" נופל התואר "שונא", מבואר יוצא מדברות חז"ל המובאים במדרש אגדה בראשית (פרשת חיי שרה דף נ"ט) על הפסוק וירש זרעך את שער שונאיו: "פיהם הכשילם, שמי היה שונאיהם של ישראל אלו (הארמים) [האדומיים], כשם שאתה מוצא בכל יום", הרי מפורש שעל "אדום עשו", נופל התואר "שונא" ודוק היטב. [מה שכתוב שם "ארמים" הוא מחמת הצנזור שמנהגו להחליף אדום בארם, כנודע, וכמו שנדפס בספר כד הקמח דפוס וורשא שבכל מקום שנזכר אדום החליפו בארם עיין

שם, והוא מוכרח ממה שסיים במדרש שם "כשם שאתה מוצא בכל יום", וזה רק גבי אדום שייך, ולא גבי ארם שבטלו מן העולם וז"ב].

ובמדרש בראשית רבה (פ"ב ס"א): "יראו **שונאי זה עשו** ואלופיו וכו', ובספר הזהר הקדוש ח"א (דקע"א ע"ב): "נעתרות נשיקות **שונא דא עשו**", ושם ח"ב (דקפ"ח ע"ב): "אמרו אחיכם שונאיכם אלין אינון אחוכון בני עשו, מנדיכם כדא דאת אמר סורו טמא קראו למו, דלית עמא דקא מבזין לון באנפי ומרקין באנפייהו לישראל, כבני אדום, ואמרי כלהו מסאבין כנדה ודא איהו מנדיכם", ועוד עיין כזאת דשונא היינו עשו במדרש תנחומא (פרשת ויגש ס"ב), ועוד שם בתנחומא (פרשת קדושים ס"ב), ומדרש תהלים (פ"ט ס"ד, ופק"כ ס"ו) ודוק. [ובמדרש קהלת רבה (פ"ד ס"ח) דרשו "שונא" על המן הרשע בן עשו ודוק היטב].

ולפי האמור הן הם דברי רבינו בחיי ז"ל שבאו במפורש, דהתואר "אויב" נופל במיוחד על "ישמעאל", והתואר "שונא" נופל על "עשו", ויש לזה מקור נפתח בדברות רז"ל, וכדכתיבנא בס"ד.

ומצאתי לרבינו הגדול הרמב"ן ז"ל במאמר הויכוח (ס"ס ע"ח) הנדפס בספר כתבי רמב"ן ח"א (דף שט"ז) שכה כתב: "וקראתי להם פרשת והיה כי יבואו עליך וגו', עד ונתן ה' אלהיך את האלות האלה על אויביך ועל שונאיך אשר רדפוך, ופירשתי להם כי "אויבך" הנוצרים, ו"שונאיך" הישמעאלים, שתי האומות אשר רדפוננו" עכ"ל.

ודברים אלו ש"אויבך" הנוצרים, ו"שונאיך" הישמעאלים, הם ההפך הגמור מדברי רבינו בחיי ז"ל דלעיל, ואשר הראינו ומצאנו להם מקור נפתח בדברות חז"ל במקומות הרבה כנ"ל, ואיני יודע מה אידון בה, והיותר נראה לי שטעות נפלה בספרים, ובדברי הרמב"ן ז"ל הנ"ל, צריך לומר איפכא ש"אויבך" הישמעאלים, ו"שונאיך" הנוצרים, וצ"ב.

עוד יש לעמוד בדברי רבינו בחיי ז"ל באומרו: "והזכיר "אויבך" על "ישמעאל", ו"שונאיך" על "עשו", מפני שהאויב גדול מן השונא", הנה לפי כללי התורה המסורים בידינו מרבנן ז"ל מנהג התורה להתחיל בקטן ואחר הולך ועולה לגדול, וכל הנזכר באחרונה קשה וחמור מהקודם לו, וכהיא דכבא בתרא (ח' ב'): "כל המאוחר לחבירו קשה מחבירו", ולפי זה היה לו למקרא לומר: ונתן ה' אלהיך את כל האלות האלה, על שונאיך ועל אויבך ודוק היטב.

ואבן כבר לימדנו כן בעלי הלשון הקדמונים שכל שיש "מילים נרדפות" בתורה, פותח הכתוב בקטן ובקל, ועולה והולך לגדול ולחמור, וכל הנזכר יותר מאוחר גדול מחבירו, כמו שתראה לרבי אברהם הבדרשי ז"ל על פני כל ספרו המופלא "חותם תכנית" שענינו ביאור המילים הנרדפות בתנ"ך, וכן כתב הרד"ק ז"ל בכמה מקומות ולדוגמא עיין לו בירמיה (כ' ט"ז) ע"ש.

ובזאת מצאתי לרבינו בחיי ז"ל עצמו בביאורו לתורה שמות (י"ב ל"ה): "כלי כסף וכלי זהב ושמלות, המאוחר בכתוב חשוב יותר מחברו, וזהב חשוב מן הכסף והשמלות חשובים מן הזהב, וכיוצא בו מארצך ומולדתך ומבית אביך, בית אב חשוב מארץ מולדתו", ועיין פירוש רש"י ז"ל שם.

ובזה תבין דברי החסיד רבינו יונה מגירונדה ז"ל בספר שערי תשובה (שער א' אות כ"ב): "וענין ההכלמה, ההרגשה בבושה, והשתנות זיו פניו, כענין שנאמר כסתה כלמה פני, ובכל מקום תראה הכלמה נזכרת אחר הבושה, כי היא יתרה מן הבושה, בושו והכלמו (יחזקאל ל"ו ל"ב), בושתי וגם נכלמתי (ירמיה ל"א י"ח)" עכ"ל. [ולכאורה צ"ע מקרא דספר ישעיה (נ' ז'): "על כן לא נכלמתי וגו' ואדע כי לא אבוש" עיין שם].

והיינו כנ"ל, שכל שבאו במקרא שני פעלים ושתי מילים נרדפות תהיה השניה יתירה על הראשונה, ודבר זה מוסכם מגדולי רבותינו ז"ל עיין בביאור רבינו הגדול הגר"א ז"ל ישעיה (פרק ב'), ולגאון מלבי"ם ז"ל בביאורו לירמיה (ד' י"ז), ועיין לגאון מהרש"ם ז"ל בספר עין הרועים (דל"ח רע"ב אות א'), ולגאון רבי אברהם פאלאגי ז"ל בספרו פדה את אברהם (מערכת פ' כלל ז' דצ"ה ע"ב), ולגרש"א וורטהיימר ז"ל בספרו ביאור מילים נרדפות (דף רמ"א, ודף רפ"ב, ודף שכ"ח) ועוד בכמה מקומות, ובספר ברכת אהרן ברכות (מאמר רפ"ה), ועיין בחיבורי כנסת יעקב (דף ק"צ), ובחיבורי וזאת ליהודה ח"א (דף קל"ג), וכתבתי עוד בזה בקונטרס "כללי תורה" דילן בס"ד. ויש לעמוד בזה מדברי רש"י ז"ל בסוטה (ל' סע"ב) ועיין רש"י קדושין (כ"ה רע"ב ד"ה נתוק) ורש"י דברים (כ"ח כ"ב ד"ה ובדלקת), ובדברי הרב מנחה בלולה שמות (כ"ב כ'), וצ"ע בדברי הגאון מלבי"ם תהלים (כ"ז ט'), ובדברי הגאון הנצי"ב ז"ל בספר דרשותיו (דרוש י"ד ד"ה ושני דף קי"א), ועיין בחיבורי הנכחי (סימן רט"ז) ודוק היטב.

הערה: לעיל בסמוך הבאתי דברי החסיד רבינו יונה ז"ל בספר שערי תשובה (שער א' אות כ"ב) שכתב: "וענין ההכלמה, ההרגשה בבושה, והשתנות זיו פניו, כענין שנאמר כסתה כלמה פני, ובכל מקום תראה הכלמה נזכרת אחר הבושה, כי היא יתרה מן הבושה, בושו והכלמו (יחזקאל ל"ו ל"ב), בושתי וגם נכלמתי (ירמיה ל"א י"ח)" עכ"ל.

ולגרי"ל שפירא ז"ל בספרו המופלא הרכסים לבקעה על התורה, נדפס לראשונה באלטונא תקע"ה, בראשית (ב' כ"ה ד"ג ע"ב) מצאתי שכתב: "ההפרש בן בושה לכלמה, בושה הוא מעשה הבושה (בעשמנג), וכלמה הוא הצער שמרגיש המבוויש (שאם, זיך שעמען), ולכן תמיד תקדם הבושה לכלמה, כמו בושתי וגם נכלמתי, וכן לא תבושו ולא תכלמו, וכן כולם". [ועיין שם ששפך מרוורת על ספר שפת אמת].

ותמה אני על עצמי האם לכאורה לא קשה על דברותיהם ז"ל ממקרא מלא דספר ישעיה (נ' ז'): "על כן לא נכלמתי וגו' ואדע כי לא אבוש", שלדבריהם היה לו לומר על כן לא אבוש ואדע כי לא אכלם, ועיין.

וראיתי עוד שם בספר היקר הרכסים לבקעה בראשית (מ"ט ט"ו די"ז ע"ד) שכתב: "בספר ישעיה יש הרבה מאד יוצאים מן הכללים מיתר כתבי הקודש למתבונן בו", ואולי בזה תתישב ההערה הנ"ל ודוק היטב.

ב. בענין מצוות ספר תורה

א. בענין מצוות ספר תורה שמאריכה ימים

דברים (ל"א י"ט): "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם, למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל".

כתב בספר הקדוש יסוד ושורש העבודה (שער הכולל פרק ט"ו): "סיבות אריכות ימיו של אדם הם מצוות כבוד אב ואם, ומזוזה, וספר תורה, ובית הכנסת" וכו'.

ועוד שם (ריש פרק י"ז) כתב: "למען יאריך ימים על האדמה, צותה לנו התורה הקדושה במצות עשה על כל איש מאישי ישראל עם קודש לכתוב ספר תורה לעצמו, וזכר בטור והבית יוסף הביאו בשלחן ערוך" וכו' ע"ש.

ושאלני ידידי הרה"ג רבי יעקב פיש שליט"א שלכאורה אינו מובן ומהיכא נפקא כן לרבינו ז"ל שמצות ספר תורה מאריכה ימים, כי קרא הנ"ל בספר תורה של מלך כתיב, וכמפורש בספר דברים (י"ז י"ח): "והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר וגו', והיתה עמו וקרא בו וגו' לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה וגו', למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל", אבל לא מצינו כן גבי ספר תורה דישאל.

ובס"ד נראה לי דאין הכי נמי קרא קאמר להדיא גבי מלך, אבל אחר דכתיב שם וכתב לו את **משנה התורה**, דהיינו שתי ספרי תורה האחד המחויב מדין כל ישראל, והשני מדין חיוב הנוסף דמלך, וכמפורש לרמב"ם ז"ל בחבורו הגדול הלכות ספר תורה (פ"ז ה"ג) והלכות מלכים (פ"ג ה"א) ע"ש, והבטחת התורה למען יאריך ימים אתרוויהו קיימי, ודוק.

ומה שכתב כן קרא להדיא במיוחד ובמסויים גבי מלך, היינו משום דשייך טפי גבי דידיה, דבו יש כמה וכמה דברים שיכולים לגרום לו קיצור שנים, שהרי **גאווה וגדולה** מקצרת ימיו של אדם עיין סוטה (ה' א') וברכות (נ"ה א') ובחיבורי ויחי יעקב ח"א (סימן ט"ל) ע"ש, ובירושלמי ברכות (פ"א ה"ו) אמרו סתם הגדולה מקצרת ימים ע"ש, וכן **ריבוי ממון ורכוש** גורם קיצור שנים וכדכתב רבינו יונה ז"ל אבות (פ"ב מ"ז), ועיין בחיבורי ויחי יעקב ח"א (סימן מ' וסימן נ"ח סק"ב), ולפיכך הוציא קרא גבי מלך אבל הוא הדין לכל אדם ודוק.

שוב שלח ידידי הנ"ל שאלתו זאת גם אל הגאון הגדול רבי חיים קנייבסקי שליט"א והוא השיבו: "כתוב בספר תורה של המלך "משנה תורה" אחד שכל אחד חייב ועל שניהם הבטיחה תורה אריכות ימים", ונדפסו דבריו בספרו של ידידי הנ"ל והארכת ימים (מהדורה שניה דף פ"ה אות ב) ע"ש. וזה כדברינו בס"ד.

וראיתי בספר היקר אמרי אמת, חלק הליקוטים, נדפס עכשיו תשמ"ח לפ"ק (דקי"ד ע"ד) שכה כתוב שם: "כתיבת ספר תורה היא סגולה לאריכות ימים, בשם החידושי הר"מ ז"ל מרבה תורה מרבה חיים, הפירוש מי שכותב ספרי תורה מרבה חיים, ופעם בסעודת סיום ספר

תורה צעק אחד "לחיים", אמר נכ"ק אדמו"ר רא"ם מגור זצ"ל, מרבה תורה מרבה חיים", ודפח"ח.

ונראה פשוט שלמסקנת והכרעת האחרונים ז"ל דמקיים אדם עשה דכתיבת ספר תורה אף בספר תורה שנכתב בשותפות, וכדכתב הגאון הארוך בדורו מהר"א ברודא ז"ל בתשובה, והביאה נכדו הגאון צב"א ז"ל בהגהות נחל אשכול שעל ספר האשכול ח"ב (דף ל"ה) עש"ב, ובשו"ת צור יעקב ח"א (ס"ס ק"ח) העיד **שרבים מן הפוסקים** הסכימו שבספר תורה דשותפות יוצאים ידי חובת מצות כתיבת ספר תורה ע"ש, ואכן המעיין בספר משנת אברהם (סימן א' אות כ"ו) יראה שצדקה עדותו, שרבים וכן שלימים סוברים כן עיין שם בארוכה, וכן העלה הגאון אור שמח ז"ל בהלכות ספר תורה (פ"א ה"ב) ע"ש, ועיין בספר דרשות חתם סופר (ד"ו ע"א ודק"ז ע"א), ולגאון רבי שלמה קלוגר ז"ל בשו"ת ספר סתם (סימן ע"ד) ובשו"ת קנאת סופרים (סימן ב' וסימן ד' וסימן ו' וסימן י"ב), ולגאון מהרי"ש נתנוז ז"ל בשו"ת שואל ומשיב מהדורה קמא (ח"א סימן רס"ו) ומהדורה רביעאה (ח"ג סימן קל"ז), ובהגהותיו יד שואל יו"ד (סימן ע"ד), ושם בספרו דברי שואל (ומ"ש על הגליון שם), ושו"ת חסד לאברהם יו"ד (סימן פ"ד), ושו"ת באר יצחק יו"ד (סימן י"ט), ולגר"א מני ז"ל בספרו זכרונות אליהו יו"ד (מערכת ס' כלל נ'), ושו"ת מהרש"ם ח"א (סימן מ"ח) ושם ח"ד (סימן כ"ח), ולמו"ז הגאון ז"ל בקול יעקב (סימן ע"ר אות ו'), ובארוכה בשו"ת תירוש ויצהר (סימן ל"ג), ולמרנא ורבנא מופת הדור זצ"ל בספר קהלות יעקב סנהדרין (סימן י"ב), ולגאון אדמו"ר מדז'יקוב ז"ל בספרו גליוני מהר"י יו"ד (סימן ע"ד) ובחידושיו שבקובץ התורני תורה וחיים זכרון יהודה (דף נ"א) ועוד. **וכן** הוא מנהגן של ישראל, וכמו שכתב בפתחי תשובה יו"ד (סימן ע"ר סק"א) שברוב תפוצות ישראל נהגו לכתוב ספר תורה בשותפות ע"ש, וכן כתב במשנת אברהם (שם), ואכמ"ל.

ולפי זה שכל אחד ואחד מן השותפים המשתתפים מקיים מצות כתיבת ספר תורה כנ"ל, שכרו אתו ופעולתו לפניו אורך ימים ושנות חיים, ועיין שדי חמד (מערכת מ' כלל קצ"ח ד"ה ומצוה) ושו"ת מהר"ש ענגיל ח"ב (סימן כ"ח ה"ט סע"ב) ודוק היטב.

ופלא בעיני מה שראיתי לגאון המובהק הגאון רבי יוסף ידיד הלוי ז"ל בשו"ת ימי יוסף בתרא יו"ד (סימן י"ד דף קנ"ד) שפסק בסכינא חריפא דאין יוצאין ידי חובה בכתיבת ספר תורה בשותפות, והוסיף **ושלא מצא מי שכתב שיוצאין בו ידי חובה ע"ש**.

ותמוה טובא דרבים רבים מגדולי גאוני בתראי ז"ל סוברים דיוצא ידי חובה בספר תורה דשותפות, עיין בכל המצויין לעיל ותראה כן וצע"ג. ונתבאר במקומו בס"ד.

ב. בענין מי שנותנים לו ספר תורה לקרות ואינו קורא

דברים (ל"א י"ט): "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם, למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל".

ושם דברים (ל' כ'): "לאהבה את ה' אלהיך לשמוע בקולו ולדבקה בו, כי הוא חייך ואורך ימין לשבת על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיך" וגו'.

ובמסכת ברכות (ג"ד ב'): "אמר רב יהודה שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם מי שנותנין לו ספר תורה לקרות ואינו קורא, כוס של ברכה ואינו מברך, והמנהיג עצמו ברבנות, ספר תורה מנין שנאמר כי הוא חייך ואורך ימיך".

ובמדרש חופת אליהו אמרו: יש אומרים שהרואה ספר תורה ואינו עומד מפניו מקצר ימיו של אדם, ומצאתי בספר מנורת המאור לרבינו ישראל אלנקווה ז"ל הי"ד (ח"ד כרך ו' עמוד תקע"ה) שהובא: "ויש אומרים הרואה ספר תורה זו ממקומו ופורש ספר עזרא ואינו עומד מפניו מיד מקצר ימיו" עכ"ל. והדברים צ"ב. ועיין שו"ת רדב"ז ח"ח (סימן כ"ו) ע"ש.

וראיתי בתורה תמימה דברים (פרק ל' אות כ"ג) שהביא דברי התלמוד שמי שנותנים לו ספר תורה לקרות ואינו קורא מתקצרים ימיו, שנאמר כי היא חייך ואורך ימיך, כתב ולא נתבאר סיבת הדבר שאינו קורא דאטו ברשיעי עסקינן.

ומבח זה לחדש יצא על פי הנודע שבזמן התלמוד היו העולים לתורה הם קורים הפרשה, ובמדרש שמות רבה (ר"פ כי תשא) אמרו שאם לא סדר הפרשה והכינה לעצמו לא יעלה, וכן כתב הטור או"ח (סימן קל"ט), וזה ביאור דברי התלמוד כאן בברכות, דמיירי באחד שלא הכין הפרשה ואינו רוצה לעלות, ואף על פי שמצד הדין אינו רשאי לעלות, בכל זאת נענש על שלא הכין מקודם הפרשה, כדי שלא תהא לו מניעה לעלות אם יקראוהו, ומתוך זה הוסיף לומר הר"ב תורה תמימה, דמיירי דוקא ברגיל בכך שאינו מכין דבזה ניכר שאינו חושש לכבוד התורה, אבל לא באקראי בעלמא מאיזו סיבה או אונס, והוכיח דבריו מדברי המדרש רבה (שם) שפעם אחת באו לפני רבי עקיבא ואמרו לו עמוד לקרוא בתורה, ואמר להם לא עברתי על הפרשה ושבחוהו חכמים, והרי רבי עקיבא האריך ימים, [ובן מאה ועשרים היה כשנפטר, וכדאמרו בספרי (ס"פ וזאת הברכה)] אלא שמע מינה כנ"ל דבאקראי שפיר דמי, וכמו שאמרו שם דשבחוהו חכמים" עכת"ד.

ואחר בקשת המחילה הראויה, לענ"ד אין דבריו מבוררים אצלי, דאינו מסתבר לומר דמיירי במי שלא הכין את הפרשה, ומשום הכי אין לו לעלות לתורה, ועונשו הוא על שלא הכין הפרשה, והרי אין שום חובה שיכין את הפרשה, ורבנותו הפוסקים רק בלשון ראוי הוציאוהו, עיין ב"ח (ר"ס קל"ט) ולמו"ז הגז"ל בכף החיים (שם) ודוק.

ומה גם שאין לשון התלמוד מדוקדק כלל לפי ביאורו של התורה תמימה, שהרי התלמוד אומר דהא דמתקצרים ימיו רח"ל הוא מחמת שאינו עולה לספר תורה, ולא משום דלא הכין הפרשה, ולפי הר"ב תורה תמימה ז"ל היה לו לתלמוד לומר כל מי שאינו מכין הפרשה וכו' והיא הסיבה, ולא לנקוט כל מי שנותנים לו ספר תורה לקרות וכו', שהוא המסובב ודוק.

גם הנפקות שהוציא התורה תמימה מכח ביאורו זה, דמיירי דווקא במי שרגיל בכך, גם זה אינו מוכרח כלל, ופשט הדברים מיירי אף אם רק בפעם אחת אמרו לו לקרות ולא קרא דהוא בכלל בעונש הנ"ל רח"ל, וכן ריהטת הפוסקים ז"ל בזה, וכמפורש במשנה ברורה (סימן תכ"ה אות י"ז) ועיין שו"ת תשב"ץ ח"ב (סימן ע' סד"ה ואבל) ושו"ת רדב"ז ח"א (סימן ד"ש) ע"ש, וילמד עליו ריעו מי שנותנים לו כוס של ברכה ואינו מברך, ושם לא עלה בלב אדם לומר דמיירי דוקא ברגיל בכך, עיין בשלחן ערוך או"ח (ס"ס ר"א) ובנושאי כלים שם ודוק.

ומה שהוכיח התורה תמימה מהא דרבי עקיבא שאמרו לו לעלות ולא עלה, ואף על פי כן רבי עקיבא האריך ימים ושמע מינה דבאקראי לית לן בה, במחכת"ה אינה ראייה כלל מכמה טעמים אף לפום סברה דלילה, וכמו שיראה המעיין, ומה גם שיש לומר שמעשה זה היה בסוף ימי רבי עקיבא, סמוך וקרוב לסלוקו של צדיק לחיי עד, ואם כן מה ראייה היא זו מהא שהאריך ימים.

ועיקר קושייתו שלא נתבאר סבת הדבר מדוע אינו קורא ואטו ברשיעי עסקינן, אתמהא לאו ברשיעי עסקינן אבל וכי נעלם כמה מריבות ומחלוקות נבעו מהא דהעולה חשב שהעליה שקבל לאו לפום כבודו, וכמה צווחו הפוסקים ז"ל דלא ישית ליבו לסדר המדרגה, אלא יעלה לכל מקום שקראהו ולא יקפיד ויעורר מדנים בזה, ועיין באורך במשנה ברורה (סימן קמ"א אות ט"ז, וסימן רפ"ב אות י"ח) ע"ש, וכתב הגאון חיד"א ז"ל בספר עבודת הקודש (מורה באצבע סימן ג' אות צ"א): "אל יקפיד על מקום הקריאה שהעלוהו דאינו לפי מה שסובר שהוא כבודו כי כל זה עצות היצר להחטיאו ולטורדו מעבודת השי"ת".

ועיין בזה לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו ספר חיים (סימן א' אות ג') ובכל מה שציין שם, ועוד לו באורך שם (סימן י"א אות כ"ב) ובתוך דבריו כתב "ואיך יתכן להקפיד על שקראוהו חמישי, או בתוך קרואים פחותי המעלה ממנו, ויתן דעתו דכל ישראל שווין לטובה, וכולנו בני איש אחד נחנו, ופעם אחת שאלו ממני הגזברים רשות לעלות בעלייתי למשלים שיהיה עולה סמוך אחד מהבנונים הקטנים, ואמרת להם יעלה ויבוא שהרי במעמד הר סיני היינו אני והוא כאחד שם", עיין שם בארוכה דברי פי חכם חן, ועיין לו גם בספרו שו"ת לב חיים ח"ב (דקט"ו סע"א אות א') ואכמ"ל. [ומה שכתב שלא רצו לעלות לחמישי עיין בשו"ת תשב"ץ ח"ב (סימן רע"ו) ותבין טעמא דמילתא, ושם כתב שרבינו הרא"ש ז"ל היה עולה לחמישי ע"ש].

ועכשיו ראיתי לרבינו המאירי ז"ל בבית הבחירה לברכות (שם דף ר"ה) שכתב: "מי שמזמינים לו ספר תורה לקרות בו, ואינו קורא מתוך גאוה שבו" וכו'. הרי שמפורש טעמא ונתבארה סיבת הדבר, וכל זה דלא כדברי הר"ב תורה תמימה ז"ל ודוק.

איברא דהא בעיא טעמא, דהנה הך מילתא דמי שנותנים לו כוס ואינו מברך אזי ח"ו מתקצרים ימיו, העתיקו הפוסקים ז"ל עיין טור ושלחן ערוך אור"ח (ס"ס ר"א) אבל דין זה שמי שנותנים לו ספר תורה לקרוא ואינו קורא לא הובא בטור ושלחן ערוך, ובעי טעמא, ובפרט צ"ב אחר שהרי"ף והרא"ש והרב המאירי בברכות (שם) הביאו כל הנך תלת מילי ע"ש.

ובשלמא להרמב"ם ז"ל יש לומר דכך דרכו ז"ל, שכל דבר סגולי והדומה לו אין דרכו להביא בחיבורו כנודע, וכמו שכתבנו האחרונים ז"ל עיין שו"ת שואל ומשיב (מהדו"ת ח"ד סימן פ"ז), ולגאון מהרש"ם ז"ל בדעת תורה יו"ד (סימן נ"ז ס"ק ל"ב דרו"ס ע"ב), ובתשובותיו ח"ג (סימן רמ"ב), ושו"ת מנחת אלעזר ח"ב (סימן ע"ו ד"ה ובדברי), ובספרו נימוקי אורח החיים (סימן קס"ז אות ג'), ועיין בחיבורי זרע חיים (דף כ"ב ודף כ"ד) ובחיבורי תרנן לשוני (דף קע"ח) וש"נ, אבל לשאר הפוסקים ז"ל תקשי.

ומצאתי לגאון רבי ישעיה ברלין ז"ל בספרו אומר השכחה לברכות (שם) וכן בספר הדרש והעיון בראשית (מאמר מ"ג) שעמדו בזה, עיין שם דברות קדשם. [ולשון הגרי"ב ז"ל צע"ק, שהרי הך דכוס של ברכה אכן הובא בשלחן ערוך (ס"ס ר"א)].

ויש להעיר ממה שכתב מרן ז"ל בשלחן ערוך או"ח (סימן קל"ה ס"ו): "אם נכנס כהן לבית הכנסת אחר שהתחיל הישראל לברך ברכת התורה אינו פוסק, אבל ברכו לא הוי התחלה ועומד הישראל בתיבה עד שישלימו כהן ולוי ואז יקרא" ע"ש.

ורבינו הלבוש ז"ל (שם ס"ז) כתב דהא דהישראל ממתין בתיבה ואחר כן הוא קורא היינו משום בושתו, וכן כתב אחריו במשנה ברורה (שם), אבל הגר"א ז"ל בכיאוורו שם כתב "ועומד הישראל וכו' ואז יקרא, שצריך לקרות כמו שאמרו בברכות (נ"ה א') שלשה מקצרין וכו' מי שנותנין לו ספר תורה לקרות וכו'" עש"ב, ולפי דבריו אכן הובא הדבר בשלחן ערוך על כל פנים ברמז וצ"ע.

וראיתי בספר הנחמד והארכת ימים (אות י"ז) שכבר האליה רבה (סימן קל"ט אות ב') עמד בהך מילתא מדוע השמיטו הפוסקים ז"ל הנך מילי, ושכן הקשה בעולת תמיד, והאליה רבה תירץ דהא שמתקצרין ימי מי שנותנין לו ספר תורה לקרות ואינו קורא, לא נהג אלא בזמן התלמוד שהיה העולה קורא ולא החזן, מה שאין כן האידנא ע"ש.

ובעניותי איני מבין דלדבריו מדוע הרי"ף והרא"ש ורבינו המאירי ז"ל העתיקו למימרא זו דכל שנותנין לו ספר תורה ואינו קורא וכו', הלא בזמנם כבר נהוג עלמא לקרוא על ידי שליח ציבור, וכמפורש בהדיא בדברי הרא"ש מגילה (ריש פ"ג) וטור או"ח (סימן קמ"א), ועיין תוספות בבא בתרא (ט"ו א') וצ"ע.

ושמא אכן כדברי האליה רבה הוא, והא דהעתיקו הרי"ף והרא"ש הך מילתא דכל מי שנותנין לו ספר תורה וכו', אגב שאר מילי דנוהגים בזמן הזה העתיקוהו, שהרי מי שנותנים לו כוס ואינו מברך, וכן הנוהג עצמו ברבנות, נוהגים אף בזמן הזה, וכבר כתב הגאון חיד"א ז"ל בספרו מחזיק ברכה או"ח (סימן תרנ"ד אות א') שדרך הרי"ף והרא"ש להעתיק דברי הברייתא או המימרא כצורתה, אף על פי שיש בה אי אלו דברים שאינן נוהגים בזמן הזה ע"ש, ועיין גם בספרו כסא דוד (דרוש ט"ו דס"ז ע"ג, ובהשמטות לשם דק"ט ע"א) וצ"ע. [ועיין עוד מה שכתבו בזה בספר שמירת הנפש (דף כ"ד), ובחיבורי ויחי יעקב ח"א (סימן ט"ז) ע"ש].